

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Pauliaus Barono,
V kurso, privatinės teisės: civilinės ir verslo teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

**Bendrovių valdymo organų formavimas ir sudėtis
Formation and Composition of Company Management Bodies**

Vadovė: doc. dr. Lina Mikaloniė
Recenzentas: doc. Gintautas Bartkus

Vilnius
2022

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojamas bendrovių valdymo organų formavimo ir sudėties teisinis reguliavimas. Aiškinamasi su kokiomis pagrindinėmis šios srities reguliavimo problemomis susiduria valdymo organų skyrimo ir sudėties taisyklių taikymas praktikoje. Remiantis užsienio valstybių praktika ir pavyzdžiais, teikiami siūlymai įstatymų leidėjui dėl galimų bendrovių valdymo reguliavimo pakeitimų ir esamo reguliavimo įgyvendinimo priemonių, kurie galėtų pagerinti bendrovių valdymo teisinį reguliavimą.

Pagrindiniai žodžiai: bendrovių teisė, bendrovių valdymas, valdymo organų formavimas, valdymo organų sudėtis.

This paper analyses the legal framework of the formation and composition of company management bodies. It deals with the main problems arising in the process of applying appropriate regulations in the practice of the implementation of rules governing the selection and composition of management bodies. Based on the practice and examples of foreign countries, proposals are made to the legislator for possible amendments to the regulation of corporate governance and for measures to implement the existing regulation which could improve the legal regulation of corporate governance.

Keywords: company law, corporate governance, formation of management bodies, composition of management bodies.

TURINYS

IŽANGA	2
1. BENDROVIŲ VALDYMO SAMPRATA IR BENDROVIŲ VALDYMO STRUKTŪROS	6
1.1. Bendrovės valdymo sąvoka.....	6
1.2. Bendrovės valdymo ir kitų organų atskyrimas.....	10
1.3. Bendrovių valdymo struktūros	14
2. BENDROVIŲ VALDYMO ORGANŲ FORMAVIMAS	19
2.1. Vienasmeniai valdymo organai	19
2.2. Kolegialūs valdymo organai.....	23
3. BENDROVIŲ VALDYMO ORGANŲ SUDĖTIS	29
3.1. Vienasmeniai valdymo organai	29
3.2. Kolegialūs valdymo organai.....	34
IŠVADOS	40
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	43
SANTRAUKA (lietuvių kalba)	50
SUMMARY (anglų kalba).....	51
PRIEDAI.....	52

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas. Šiame darbe nagrinėjamas naujausias Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimas susijęs su bendrovės vadovo skyrimo ir atšaukimo taisyklėmis, kuriama konstatuota, kad bendrovės įstatuose gali būti nustatytos kitokios vienasmenio valdymo organo skyrimo taisyklės nei numatytosios Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme ir kad bendrovės vadovas gali būti skiriamas tiesiogiai visuotinio akcininkų susirinkimo, nors bendrovėje ir būtų sudaryta valdyba. Dėl šios priežasties, kyla neaiškumų, kuriam bendrovės organui bendrovės vadovas turėtų būti atskaitingas ir kuris bendrovės organas turėtų vykdyti bendrovės vadovo priežiūrą. Ar visuotinis akcininkų susirinkimas, kuris atsakingas už bendrovės vadovo skyrimą ir atšaukimą, ar valdyba, kuri pagal įstatymą atlieka bendrovės vadovo priežiūrą ir bendrovės vadovas jai atsiskaito. Dėl šios teisinio neapibrėžtumo situacijos būtina įvertinti, ar Akcinių bendrovių įstatyme nustatytas bendrovės vadovo priežiūros modelis keičiasi, o jei keičiasi, tai kaip.

Taip pat darbe bus skiriamas ypatingas dėmesys sparčiai augančiam finansų sektoriui. Bus siekiama išsiaiškinti, kodėl įstatymų leidėjas nustato privalomą kolegialaus valdymo organo formavimą finansų rinkos dalyviams, nors pagal Akcinių bendrovių įstatymą uždarytų akcinių bendrovių akcininkai turi laisvę pasirinkti, ar bendrovėse formuoti kolegialius bendrovės organus, ar ne. Dėl tokio reguliavimo, gali sumažėti Lietuvos Respublikos patrauklumas tarp užsienio ir vietinių investuotojų, nes valdybos formavimas didina nebūtinąsias bendrovės išlaidas.

Darbe analizuojama, kodėl bendrovės valdymo organo nariu, pagal Lietuvos Respublikos teisę negali būti skiriamas juridinis asmuo, nors tokia galimybė aptinkama kai kuriose užsienio valstybėse. Jeigu Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse ir kituose teisės aktuose būtų nustatyta, kad valdymo organo nariu gali būti paskirtas ir juridinis asmuo, tai galėtų būti palengvinta užsienio ar vietinių investuotojų našta ieškant tinkamų kandidatų į bendrovės valdymo organo sudėtį, arba toks dalykas padėtų išvengti situacijų, kada samdomas vadovas veikia netinkamai ir galimai sukelia žalos.

Šiame darbe apžvelgiama kaip biržinės bendrovės laikosi kolegialaus valdymo sudėties taisyklių, kai bendrovės valdyba atlieka ne tik valdymo, bet ir priežiūros funkcijas bendrovėje, atsižvelgiant į tai, kad ši galimybė atsirado tik po 2014 m. Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimų. Nustatoma, kokių priemonių galėtų imtis įstatymų leidėjas dėl šių įstatyme numatytų reikalavimų įgyvendinimo, nes priešingu atveju bus rizikuojama, kad

biržinės bendrovės nesilaikys kolegialaus valdymo organo sudėties taisyklių ir tokiu būdu bus galimai pažeisti mažumos akcininkų interesai biržinėse bendrovėse.

Darbo tikslas. Išnagrinėti dabartinį Lietuvos Respublikos bendrovių valdymo organų formavimo ir sudėties teisinį reguliavimą, nustatant pagrindines šio reguliavimo įgyvendinimo problemas bei pateikti pasiūlymus įstatymų leidėjui dėl galimo šių problemų sprendimo.

Darbo uždaviniai. Pasiiekti darbo tikslui keliami šie uždaviniai:

1. Išanalizuoti bendrovės valdymo sąvoką;
2. Atskirti bendrovės valdymo organus nuo kitų bendrovės organų;
3. Atskleisti Lietuvos Respublikoje ir užsienio valstybėse sutinkamas bendrovių valdymo struktūras bei aiškintis, kuri bendrovės valdymo struktūra kuo gali būti pranašesnė už kitas valdymo struktūras;
4. Nustatyti, kuris bendrovės organas atlieka bendrovės vadovo priežiūros funkciją, kai pagal bendrovės įstatus bendrovės vadovą skiria visuotinis akcininkų susirinkimas, o ne valdyba, kaip numatyta Akcinių bendrovių įstatyme;
5. Nustatyti, ar privalomas kolegialaus valdymo organo formavimas, finansinių technologijų bendrovėse atitinka užsienio valstybių praktiką, ir išanalizuoti, ar toks reguliavimas būtinas;
6. Įvertinti, dėl kokių priežasčių vienasmenio ir kolegialaus valdymo organo nariu negali būti skiriamas juridinis asmuo, bei įvertinti tokio reguliavimo pasikeitimo galimybę;
7. Identifikuoti, ar biržinės bendrovės laikosi Akcinių bendrovių įstatyme numatytų valdybos sudėties taisyklių, kai valdyba atlieka valdymo ir priežiūros funkcijas bendrovėje, taip pat nustatyti, kaip bendrovės galėtų būti skatinamos laikytis šių taisyklių, atsižvelgiant į užsienio valstybių praktiką.

Darbo objektas. Lietuvos Respublikos, Jungtinės Karalystės, Vokietijos Federacinės Respublikos, Švedijos Karalystės bei kai kurių kitų užsienio valstybių bendrovių valdymo organų formavimo ir sudėties materialinės teisės normos, teisės doktrina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika.

Tyrimo metodai. Šiame darbe naudoti pagrindiniai tyrimo metodai: lyginamasis, analitinis, empirinis ir sisteminės analizės.

Lyginamuoju tyrimo metodu analizuojamas Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių bendrovių teisinis reguliavimas bei išskiriami pagrindiniai šio reguliavimo ypatumai ir skirtumai. Lyginamajam tyrimo metodui pasirinktos užsienio jurisdikcijos dėl sutinkamų skirtingų bendrovių valdymo struktūrų, kuriose skiriasi bendrovės valdymo

organų formavimo ir sudėties reguliavimo praktika. Taip pat analizuojama skirtinga užsienio valstybių praktika susijusi su bendrovių teisės reguliavimo įgyvendinimo priemonėmis bei išskiriami šių priemonių pagrindiniai privalumai ir trūkumai, atsižvelgiant į doktrinoje sutinkamus mokslininkų ir praktikų požiūrius.

Analitiniu tyrimo metodu nustatomas teisės normų turinys, aiškinamos teisės aktuose ir doktrinoje aptinkamos sąvokos. Taip pat šiuo tyrimo metodu siekiama atskleisti bendrovės valdymo organų formavimo ir sudėties taisyklių ypatumus, identifikuojant pagrindines problemas, formuluojant išvadas bei pasiūlymus dėl galimų problemų sprendimų būdų.

Empirinio tyrimo metodas naudojamas nustatyti, kiek biržinių bendrovių laikosi Akcinių bendrovių įstatyme numatytų valdybos sudėties taisyklių.

Sisteminės analizės metodu nagrinėjama Lietuvos Respublikos bendrovių valdymo organų formavimo ir sudėties sistema, atsižvelgiant į skirtingus teisės aktus reguliuojančius bendrovių valdymą bei šio reguliavimo taikymo praktiką atsižvelgiant į teismų praktikoje ir doktrinoje pateiktus išaiškinimus.

Darbo originalumas. Per pastaruosius penkerius metus, iš mokslinių-tiriamųjų darbų, nagrinėjama tema aktualiausias autorių kolektyvo susidedančio iš L. Mikalonienės, V. Mikelėno, P. Miliausko, V. Mitkevičiaus ir A. Tikniūtės mokslo studija – „Įmonių teisinių formų konvergencija ir divergencija: ar Lietuvos teisinis reglamentavimas yra patraukus tarptautiniame kontekste?“. Šiame darbe nagrinėjamas Lietuvos Respublikos bendrovių teisinis reguliavimas, apibūdinamos bendrovių valdymo struktūros bei išskiriamos pagrindinės bendrovių valdymo problemos nacionaliniu ir tarptautiniu aspektu. Taip pat, paminėtini magistro darbai, kaip antai: 2020 m. B. Ruibytės magistro darbas „Lyčių kvotos bendrovių valdybose“, 2018 m. V. Knyvos magistro darbas „NASDAQ OMX Vilnius listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas. Ar jau laikas pokyčiams?“, 2018 m. D. Garbinčiaus magistro darbas „Valstybės valdomų bendrovių valdymo problematika“, 2016 m. K. Maščinskaitės magistro darbas „Lietuvos akcinių bendrovių įstatymas: teisinio reguliavimo pokyčių 2014 m. vertinimas“ ir 2016 m. G. Bagdanavičiūtės magistro darbas „Valdymo ir priežiūros organų narių funkcijų ir atsakomybės atskyrimo problematika“. Pastebėtina, kad minėtuose darbuose nėra analizuojami aspektai susiję su bendrovės vadovo atšaukimu ir priežiūra, kai bendrovės vadovą skiria visuotinis akcininkų susirinkimas, o ne bendrovės valdyba. Juose taip pat nėra išskiriamas finansų sektorius, kuriame veikiančios bendrovės nustatytos atskiros bendrovių valdymo organų formavimo ir sudėties taisyklės. Neanalizuojama, kodėl bendrovės valdymo organu nariu

negali būti juridinis asmuo. Nesiaiškinama, kaip biržinės bendrovės laikosi specialių valdybos sudėties taisyklių, kai valdyba atlieka valdymo ir priežiūros funkcijas bendrovėje.

Svarbiausi šaltiniai. Šiame darbe daugiausiai remiamasi Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymu, Civiliniu kodeksu ir kitais teisės aktais, reglamentuojančiais bendrovių valdymą Lietuvos Respublikos teritorijoje. Lyginamajai analizei atlikti remiamasi ir kitų valstybių teisės aktais, tokiais kaip: Jungtinės Karalystės bendrovių įstatymas, Švedijos Karalystės bendrovių įstatymas, Vokietijos akcinių bendrovių ir ribotos atsakomybės bendrovių įstatymai. Taip pat naudojami Lietuvos mokslininkų P. Miliausko, J. Kiršienės, R. Greičiaus darbai. Didelę dalį šaltinių sudaro užsienio mokslininkų M. Bainbridge, P. Davies, M. Gelter, C. Jungmann. R. Kraakman ir kitų mokslininkų darbai. Norint nustatyti, ar bendrovės laikosi valdybos sudėties taisyklių, buvo renkama informacija iš biržinių bendrovių metinių ataskaitų už 2020 m., kurios talpinamos Nasdaq Vilnius internetiniame puslapyje.

1. BENDROVIŲ VALDYMO SAMPRATA IR BENDROVIŲ VALDYMO STRUKTŪROS

1.1. Bendrovės valdymo sąvoka

Pradedant analizuoti bendrovės valdymo sąvoką, šiame darbe bendrovėmis bus laikomi tik 2017 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2017/1132 dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų (toliau – Direktyva 2017/1132), nurodyti juridiniai asmenys, kurių įstatinis kapitalas padalytas į dalis (akcijas). Šių juridinių asmenų atitikmuo Lietuvos Respublikoje būtų bendrovės, kurių teisinė forma – akcinė bendrovė ir uždaroji akcinė bendrovė, kurių steigimą, valdymą, veiklą, reorganizavimą, pertvarkymą, atskyrimą, likvidavimą, filialų steigimą ir kitus svarbius aspektus, reguliuoja Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas bei kiti Lietuvos Respublikos teisės aktai.

Tradiciškai akcinės bendrovės skirstomos į du tipus: atvirojo, kurios akcijomis prekiaujama viešai, vertybinių popierių biržoje ar kitu būdu, ir uždarojo, kurių akcijomis negali būti prekiaujama viešai. Direktyvos 2017/1132 II priede yra išvardinti, tiek atvirųjų, tiek uždarųjų bendrovių tipai, kurie sutinkami Europos Sąjungos valstybėse narėse.

Bendrovės valdymas dar kitaip žinomas kaip – korporatyvinis valdymas (angl. *corporate governance*), plačiąja prasme suprantamas kaip procesų, taisyklių ir bendrovės administravimo praktikos visuma, pagal kurią bendrovė yra valdoma ir kontroliuojama. Tačiau Civiliniame kodekse ir Acinių bendrovių įstatyme, kaip ir jokiame kitame Lietuvos Respublikos teisės akte, bendrovės valdymo sąvoka nėra apibrėžta. Dėl įstatymiškai įtvirtintos bendrovės valdymo sąvokos nebuvimo gali kilti įvairių šios sąvokos interpretavimo iššūkių. Todėl siekiant išnagrinėti bendrovės valdymo sąvoką, pateikiami bendrovės valdymo sąvokos apibrėžimo pavyzdžiai, kuriuos suformulavo Lietuvos ir užsienio autoriai:

- i. Bendrovės valdymas yra procesas, kuriuo siekiama vadovauti ir valdyti akcinės bendrovės verslą akcininkų naudai, kartu išlaikant bendrovės finansinį stabilumą. Bendrovės valdymo procesu siekiama nustatyti valdymo galių pasidalijimą ir atskaitomybę tarp akcininkų, bendrovės valdybos ir kitų bendrovės organų (Kiršienė *et al.*, 2008, p. 259).
- ii. Bendrovės valdymas – tai sistema, pagal kurią bendrovė valdoma ir kontroliuojama. Valdyba yra atsakinga už bendrovės valdymą, akcininkų vaidmuo – skirti valdybos narius ir auditorius bei įsitikinti, kad yra sukurta tinkama bendrovės valdymo

struktūra. Valdybos pareigos – nustatyti bendrovės strateginius tikslus bei vadovauti jų įgyvendinimui, prižiūrėti verslo valdymą bei atsiskaityti bendrovės akcininkams už šių pareigų įgyvendinimą (Cadbury, 1992, p. 15).

- iii. Bendrovės valdymas – tai sistema skirta nustatyti principinius bendrovės tikslus, priimti veiksmingus sprendimus ir stebėti bendrovės veiklą bei jos rezultatus (Gilson, 2016, p. 11).
- iv. Bendrovės valdymas – tai procesas, kurio metu suvaldomi trys pagrindiniai konfliktai, kurie būdingi bendrovių valdyme: konfliktai tarp vadovų ir akcininkų, konfliktai tarp kontroliuojančių ir nekontroliuojančių akcininkų, ir konfliktai tarp akcininkų ir kitų su bendrove susijusių šalių, įskaitant bendrovės kreditorius ir darbuotojus (Kraakman *et al.*, 2017, p. 2).

Taip pat, kai kurie autoriai bendrovės valdymo sampratą atskleidžia per bendrovės valdymo funkcijas, kurios priskiriamos bendrovės valdymo organams:

- i. Lietuvos Respublikos teisės aktai ir jurisprudencija nepateikia bendrovės valdymo sąvokos, o pateikia tik valdymo organo nedeleguotinių pareigų sąrašą teisės aktuose. Ekonominę bendrovės valdymo funkciją galima apibūdinti keturiomis pagrindinėmis funkcijomis: planavimu, organizavimu, vadovavimu ir kontrole. Taip pat, bendrovės valdymas apima ir bendrovės sprendimų vykdymo procesą, kurį sudaro penki etapai: sprendimų iniciavimas, tvirtinimas, įgyvendinimas, stebėseną ir kontrolė (Kiršienė, Tikniūtė, 2004, p. 35).
- ii. Bendrovės valdymo klausimai apibrėžiami kaip esminiai klausimai: dėl dividendų politikos, įmonės veiklos bei klausimai susiję su bendrovės organų struktūra ir formavimu (Mikalonienė, 2011, p. 5).

Minėti autoriai iš esmės nurodo, kad bendrovės valdymas yra susijęs su strateginių tikslų iškelimu bendrovės viduje, efektyviu bendrovės veiklos vykdymu, esminiu bendrovės veiklos sprendimų priėmimu, santykių tarp atskirų bendrovės organų koordinavimu ir bendrovės veiklos stebėseną. Galima daryti išvadą, kad bendrovės valdymas apima svarbiausius bendrovės veiklos aspektus ir bendrovės valdymą, tačiau pačią bendrovės valdymo sąvoką apibrėžti vienareikšmiškai aiškiai yra problematiška dėl bendrovės valdymo proceso apimties ir pritaikomumo atskirose bendrovėse.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuva nėra vienintelė valstybė susidurianti su bendrovės valdymo sąvokos daugialypiškumo problematika. Užsienio šalių teisės aktuose ir jurisprudencijoje, bendrovės valdymas taip pat nėra vienareikšmė sąvoka – vien anglų kalboje šiai sąvokai galima surasti keletą skirtingų variantų, kurie priklauso nuo skirtingų bendrovių valdymo struktūrų pasirinkimų. Taip pat sutinkama skirtingų bendrovės

valdymo sąvokos išraiškų, kai apibūdinami skirtingi bendrovės veiklos procesai, nuo bendrovės veiklos strategijos kūrimo iki bendrovės veiklos priežiūros (Kiršienė, Tikniūtė, 2004, p. 35).

Bendrovių teisinis reguliavimas, tarp jų ir bendrovių valdymo reguliavimas, kaip suprantamas šiandien, Lietuvoje pradėjo formuotis po nepriklausomybės atkūrimo, kai buvo pereita nuo planinės ekonomikos modelio prie laisvosios rinkos ekonomikos koncepcijos. Dėl šios aplinkybės bendrovių valdymo teisinį reguliavimą Lietuvoje yra sunku laikyti pilnai susiformavusiu, palyginus su Vakarų Europos valstybių praktika ir reguliavimu, kuris vystosi nuo XIX a. (Andenas, Wooldridge, 2009, p. 100).

Bendrovių valdymo procesus reguliuoja Civilinis kodeksas, Akcinių bendrovių įstatymas bei kiti specialieji aktai:

- i. Bendrieji juridinių asmenų teisinio reguliavimo aspektai yra reglamentuoti Civilinio kodekso antroje knygoje. Taip pat Civilinio kodekso antrosios knygos septintajame skyriuje išdėstytos pagrindinės taisyklės, kurios apibrėžia juridinio asmens organų sąvoką, kompetenciją ir funkcijas, juridinio asmens organų narių pareigas, balsavimo taisykles ir kitus pagrindinius niuansus, kurie yra susiję su juridinio asmens organais. Civiliniame kodekse galima surasti pagrindinius juridinio asmens (bendrovės) valdymo ypatumus, kurie išdėstyti Civilinio kodekso 2.81 straipsnio 1 dalyje: *„Juridiniai asmenys įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus, kurie sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus.“* (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo..., 2000). Tačiau, Civiliniame kodekse, bendrovės valdymo sąvoka nėra apibrėžta.
- ii. Pagrindinis Lietuvos Respublikos teisės aktas, kuris reglamentuoja bendroves (akcines bendroves ir uždarašias akcines bendroves) – Akcinių bendrovių įstatymas. Šio įstatymo 1 straipsnio 1 dalyje yra apibrėžta įstatymo paskirtis ir taikymo sritis: *„Šis Įstatymas reglamentuoja įmonių, kurių teisinės formos yra akcinė bendrovė ir uždaroji akcinė bendrovė, steigimą, valdymą, veiklą, reorganizavimą, pertvarkymą, atskyrimą ir likvidavimą, akcininkų teises ir pareigas, taip pat užsienio bendrovių filialų steigimą bei jų veiklos nutraukimą.“* (Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, 2000). Cituojamoje Akcinių bendrovių įstatymo straipsnio dalyje apibrėžta, kad šis įstatymas reglamentuoja bendrovių valdymą, tačiau pačiame įstatyme, bendrovės valdymo sąvoka nėra apibrėžta.

iii. Bendrovių (akcinių bendrovių ir uždaryjū akcinių bendrovių) teisė yra reglamentuota ir kitais Lietuvos Respublikoje galiojančiais teisės aktais, kaip antai: Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymu, Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymu, Lietuvos Respublikos Europos bendrovių įstatymu ir kitais specialiais įstatymais bei teisės aktais, kuriuose, taip pat, bendrovės valdymo sąvoka nėra apibrėžta.

Minėti, pagrindiniai, Lietuvos Respublikos teisės aktai, kurie reguliuoja bendrovių, įsteigtų pagal Lietuvos Respublikos teisę, valdymą, aiškiai neapibrėžia bendrovės valdymo sąvokos.

Taip pat verta apžvelgti ir kitus negriežtosios teisės (angl. *soft law*) šaltinius, kurie reguliuoja bendrovių valdymą Lietuvos Respublikoje. Vienas iš jų – Nasdaq Vilnius listinguojamų bendrovių valdysenos kodeksas, kuris parengtas remiantis analogiškų kitų valstybių ir tarptautinių organizacijų kodeksais, standartais ir principais, kurių pagrindinės idėjos ir kryptys atspindėtos Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) išdėstytuose „Bendrovių valdysenos principuose“ (angl. “*OECD Principles of Corporate Governance*”) (Nasdaq Vilnius listinguojamų bendrovių valdysenos..., 2019, p. 4). Šiame kodekse nustatyti bendrovių valdymo standartai, kurie aktualūs įvairių formų bendrovėms, tačiau ypatingai atsižvelgiama į atvirojo tipo akcines bendroves, kurių vertybiniais popieriais prekiaujama reguliuojamoje rinkoje. Nasdaq Vilnius listinguojamų bendrovių valdysenos kodekse išdėstyti rekomendacinio pobūdžio bendrovių valdymo principai ir standartai, kurie papildo Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtintus bendrovių valdymo principus. Tačiau minėtame kodekse, kaip ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose, bendrovės valdymo sąvoka – nėra eksplicitiškai išreikšta.

Pažymėtina, kad Nasdaq Vilnius listinguojamų bendrovių valdysenos kodekse išdėstyti bendrovių valdysenos principai, standartai bei jų įgyvendinimo metodai yra rekomendacinio pobūdžio, pagrįsti principu „laikykis arba paaiškink“ (angl. „*comply or explain*“) (Nasdaq Vilnius listinguojamų bendrovių valdysenos..., 2019, p. 4). Toks negriežtosios teisės reguliavimas, bendrovių valdymo kodeksuose, sutinkamas ir kitose valstybėse. Principas „laikykis arba paaiškink“ reiškia, kad valdymo kodeksų laikymasis nėra privalomas, tačiau bendrovėms privalu pateikti atitinkamus argumentus tais atvejais, kai valdymo kodeksų nėra laikomasi. Šis principas suteikia bendrovėms lankstumo, pasirenkant bendrovių valdysenos modelius bei laikantis kitų bendrovių valdysenos standartų, kurie numatyti valdymo kodeksuose. Taip pat pagrindinė šio principo idėja yra ta, kad vien griežtomis taisyklėmis neįmanoma pagerinti bendrovių valdymo standartų, tik nustatant griežtus valdymo struktūrų reikalavimus ir kitas taisykles, nes ne visos

universalios taisyklės, įtvirtintos bendrovių valdysenos kodeksuose, gali būti tinkamos visoms bendrovėms dėl pačių bendrovių skirtumų (Keay, 2014, p. 281).

EBPO „Bendrovių valdysenos principuose“, išdėstyti bendrovių valdymo principai, kurie skirti įstatymų leidėjams, siekiant įvertinti ir pagerinti bendrovių valdymo teisinę, reguliacinę ir institucinę sistemą. Taip pat numatytas ir bendrovių valdymo tikslas – padėti sukurti aplinką, kurioje vyrautų pasitikėjimas, skaidrumas ir atskaitomybė, būtina ilgalaikėms investicijoms, finansiniam stabilumui, verslo sąžiningumui, taip remiant stipresnę augimą ir visuomenės įsitraukimą. Tačiau vienareikšmiško apibrėžimo – kas yra bendrovės valdymas – Bendrovių valdysenos principai nepateikia (EBPO „Bendrovių valdysenos principai“, 2015).

Išanalizavus aukščiau pateiktus šaltinius, galima daryti išvadą, kad vieningo ir universalios bendrovės valdymo apibrėžimo nepateikia nei norminis reguliavimas, nei doktrina, nei negriežtosios teisės šaltiniai. Tokią padėtį lemia bendrovės valdymo turinio platumas, kompleksiskumas bei sudėtingumas. Bendrovės valdymo sąvoką bandoma apibrėžti per valdymo organų pagrindines funkcijas, kurios yra susijusios su strateginių bendrovės tikslų iškelimu, efektyviu bendrovės veiklos vykdymu, esminiu bendrovės veiklos sprendimų priėmimu, santykių tarp atskirų bendrovės organų koordinavimu ir bendrovės veiklos stebėseną.

1.2. Bendrovės valdymo ir kitų organų atskyrimas

Akcinių bendrovių įstatymas aiškiai išskiria bendrovių organus pagal jų atliekamas funkcijas bendrovėje: bendrovės vadovas ir valdyba – valdymo organai, stebėtojų taryba – priežiūros organas, visuotinis akcininkų susirinkimas – aukščiausias bendrovės organas. Civilinio kodekso antrosios knygos 2.81 str. komentare pažymėta, kad juridinio asmens organai skirstomi pagal kompetenciją į: 1) juridinio asmens dalyvių susirinkimą, 2) juridinio asmens priežiūros organą ir 3) juridinio asmens valdymo organą. Jame taip pat pažymima, kad nė vienas juridinio asmens organas neturi teisės prisiimti kito juridinio asmens organo kompetencijos, išskyrus atvejus, kai to prašo savo kompetenciją norintis deleguoti juridinio asmens organas (Bartkus *et al.*, 2002, p. 180). Taip pat, Akcinių bendrovių įstatymo 20 str. 2 d. nustatyta, kad: „*Visuotinis akcininkų susirinkimas gali spręsti ir kitus šiame Įstatyme ar bendrovės įstatuose jo kompetencijai priskirtus klausimus, jeigu pagal šį Įstatymą tai nepriskirta kitų bendrovės organų kompetencijai ir jeigu pagal esmę tai nėra valdymo organų funkcijos.*“ (Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, 2000). Klausimus, kurių neturėtų spręsti visuotinis akcininkų susirinkimas, nes

jie priskirti kitų bendrovės organų kompetencijai, galima išskirti išanalizavus Akcinių bendrovių įstatymą, kuriame numatytos bendrovės vadovui ir valdybai priskiriamos funkcijos. Tačiau, klausimų, kurie pagal esmę nėra valdymo organų funkcijos atskyrimas yra problematiškesnis.

Norint atskirti valdymo organus, nuo kitų bendrovės organų, būtina išnagrinėti ir kitus teisės aktus, kurie asmenims suteikia bendrovės valdymo organo statusą, nes kaip minėta aukščiau, pagal Akcinių bendrovių įstatymą, valdymo organais bendrovėje laikomi tik vienasmenis valdymo organas – vadovas – ir kolegialus valdymo organas – valdyba. Kiti Lietuvos Respublikos teisės aktai, kurie apibrėžia valdymo organo (vadovo) sąvokas:

- i. Lietuvos Respublikos bankų įstatyme apibrėžta juridinio asmens vadovo sąvoka, kurioje vadovu laikomi juridinių asmens organų, išskyrus dalyvių susirinkimą, nariai (Lietuvos Respublikos bankų įstatymas, 2004). Taigi, Bankų įstatymo taikymo apimtyje, bendrovės vadovu laikomi ne tik banko vadovas ir banko valdybos nariai, bet ir banko stebėtojų tarybos nariai.
- ii. Lietuvos Respublikos kontroliuojančiųjų investicinių bendrovių įstatyme bendrovės vadovu laikomas įmonės stebėtojų tarybos ir valdybos nariai, administracijos vadovas, administracijos vadovo pavaduotojai ir vyriausiasis buhalteris (Lietuvos Respublikos kontroliuojančiųjų investicinių bendrovių..., 2003). Kontroliuojančiųjų investicinių bendrovių įstatyme į vadovo sąvoką įtraukti ne tik stebėtojų tarybos nariai, vadovo pavaduotojai, bet ir vyriausiasis buhalteris.
- iii. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatyme, finansų įstaigos apibrėžimas dar labiau išplėstas, nes finansų įstaigos vadovu laikomi: stebėtojų tarybos nariai, valdybos nariai, revizorius, administracijos vadovas, vidaus audito tarnybos vadovas ir finansų įstaigos darbuotojai bei kiti asmenys, kuriems pagal įstaigos steigimo dokumentus, valdybos nutarimus ar kitu pagrindu yra suteikti įgaliojimai priimti sprendimus dėl finansinių paslaugų teikimo ir finansų įstaigos vardu sudaryti sandorius, kurie turi rizikos požymių (Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas, 2002). Į finansų įstaigos (bendrovės) vadovo apibrėžtį patenka ne tik stebėtojų tarybos nariai, bet ir revizorius, vidaus audito tarnybos vadovas ir kiti darbuotojai, kuriems suteikti specialūs įgaliojimai, nors šie išvardinti asmenys neatlieka jokių bendrovės valdymo funkcijų.
- iv. Lietuvos Respublikos mokėjimo įstaigų įstatymu mokėjimo įstaigos vadovais laikomi: administracijos vadovai (vadovas ir jo pavaduotojai), valdybos nariai, stebėtojų tarybos nariai bei struktūrinių padalinių vadovai (Lietuvos Respublikos mokėjimo įstaigų įstatymas, 2009).

- v. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatyme vertybinių popierių emitento vadovais laikomi: stebėtojų tarybos nariai, valdybos nariai ir vadovas (Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas, 2007).
- vi. Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatyme ūkio subjekto vadovas apibrėžiamas kaip juridinio asmens arba jo administracijos vadovas, išteklių ar mokesčių fondą administruojančio subjekto vadovas, ūkio subjekto, jei jis neturi vadovo, savininkas, mažosios bendrijos atstovas, ūkinės bendrijos tikrasis narys ir kolektyvinio investavimo subjekto ir pensijų fondo valdymo įmonės vadovas (Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas, 2001).

Taip pat verta paminėti, kad bendrovės vadovo sąvoka Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje kartais vartojama plačiau, nei ją apibrėžia Akcinių bendrovių įstatymas. Kasacinio teismo praktikoje pastebėtini pavyzdžiai, kada bendrovės vadovu laikomas valdymo ar priežiūros organo narys, kurio veikla susijusi su kasdieninės juridinio asmens veiklos organizavimu ir tokios veiklos priežiūra (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje).

Aukščiau pateikti Lietuvos Respublikos teisės aktai numato įvairias įmonės (bendrovės) vadovo apibrėžtis, į kurias patenka ne tik bendrovės vadovas ir valdybos nariai, kurie vykdo valdymo funkcijas, bet ir kitų bendrovės organų nariai tokie kaip stebėtojų tarybos nariai, ar kiti asmenys, kurie yra visiškai nesusiję su bendrovės valdymu, kaip antai: vyriausiasis buhalteris, revizorius, vidaus audito tarnybos vadovai ir kiti specialius įgaliojimus turintys asmenys. Iš vienos pusės, toks vadovo sąvokos išplėtimas yra pateisinamas, ypač finansų sektoriaus reguliavime, kuriame galioja griežtos nekonkuravimo, priežiūros, atskaitomybės ir asmeninės atsakomybės taisyklės, tačiau toks bendrovės vadovo sąvokos teisės aktuose praplėtimas dar labiau apsunkina bendrovės valdymo ir kitų organų atskyrimo problemą, kurios neišsprendžia ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika.

Civilinio kodekso 2.86 straipsnyje numatyta, kad juridinio asmens valdymo organo nariai turi vienodas teises ir pareigas, tačiau nei Civilinis kodeksas, nei kiti teisės aktai konkretaus, juridinio asmens valdymo organų teisių sąrašo nepateikia. Tačiau jos suponuojamos bendrųjų juridinio asmens veiklos principų ir apima šias teises, kurių sąrašas nėra baigtinis: rinkti ir gauti informaciją apie juridinį asmenį, reikalingą valdymo funkcijoms vykdyti, narystės valdyboje atveju, dalyvauti ir balsuoti valdymo organo susirinkimuose, pateikti klausimus kitiems juridinio asmens organams ar jų nariams, sudaryti sandorius su juridiniu asmeniu ir kreiptis į teismą dėl juridinio asmens organo sprendimo panaikinimo (Bosaitė *et al.*, 2009, p. 273). Išvardintos valdymo organų teisės

nėra išskirtinės, nes teisę gauti informaciją, balsuoti susirinkimuose, sudaryti sandorius, kreiptis į teismą dėl priimtų sprendimų ir pan. turi ir kiti bendrovės organai. Pagal turimas valdymo organo teises, bendrovės valdymo organų nuo kitų bendrovės organų atskirti nepavyks dėl šių teisių abstraktumo ir pritaikomumo kitiems bendrovės organams. Taip pat valdymo organų funkcijų, kurios nėra priskirtos Akcinių bendrovių įstatyme prie valdymo organų kompetencijos, apibrėžties, lygiai kaip ir bendrovės valdymo sąvokos, kuri nagrinėjama šiame darbe, nepateikia nei Akcinių bendrovių įstatymas, nei Civilinis kodeksas, nei kiti Lietuvos Respublikos teisės aktai. Taigi, Lietuvos Respublikos teisės aktai aiškiai neišskiria pagal savo esmę valdymo organų funkcijų priskiriamų išimtinai valdymo organams (vadovui ar valdybai) ir kitų funkcijų, kurias galėtų atlikti ir visuotinis akcininkų susirinkimas.

Svarbus aspektas, kuris bendrovės valdymo organus skiria nuo kitų bendrovės organų ir ypatingai nuo visuotinio akcininkų susirinkimo – bendrovės valdymo organų nariai turi fiduciarines pareigas bendrovei (veikti sąžiningai ir protingai, būti lojaliam, laikytis konfidencialumo, vengti interesų konflikto) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje), o akcininkai, kurie neturi teisės vykdyti juridinio asmens valdymo organų funkcijų, gali turėti kitokį interesą nei pats juridinis asmuo ir jiems neprivalomas fiduciarinių pareigų, numatytų Civilinio kodekso 2.87 str., vykdymas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, fiduciarinių pareigų laikymasis kaip kokybiškai aukštesnis bendrovės valdymo standartas, kuris paprastai su bendrove sieja tik bendrovės valdymo organų narius, o ne akcininkus, kurie neprivalo veikti išskirtinai bendrovės interesais ir nelaikyti bendrovės interesų prioritetiniais (Kiršienė, Tikniūtė, 2004, p. 36).

Taigi, bendrovės valdymo organus nuo kitų bendrovės organų galima atskirti pagal Akcinių bendrovių įstatyme nustatytas jų funkcijas. Tačiau šį atskyrimą komplikuoja Akcinių bendrovių įstatyme neapibrėžtos funkcijos, kurios pagal savo esmę nėra valdymo organų funkcijos. Taip pat Lietuvos Respublikos teisės aktuose vadovo sąvoka aiškinama gana plačiai, į šios sąvokos apibrėžtį patenka ir asmenys nesusiję su bendrovės valdymu, tokie kaip stebėtojų tarybos nariai ar vyriausiasis buhalteris. Pažymėtina, kad bendrovės valdymo organus nuo kitų bendrovės organų skiria tai, kad bendrovės valdymo organų nariai turi fiduciarines pareigas veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, kai, pavyzdžiui, visuotinio akcininkų susirinkimo nariai tokių pareigų neturi.

1.3. Bendrovių valdymo struktūros

Bendrovių valdymo struktūros skirtingose valstybėse skiriasi, tačiau galima išskirti dvi pagrindines bendrovių valdymo struktūras (sistemas): 1) vienpakopę (unitarinę) bendrovės valdymo struktūrą, kurioje sudaromas tik vienas valdymo organas – valdyba ir 2) dvipakopę (dualistinę) bendrovės valdymo struktūrą, pagal kurią sudaromas bendrovės valdymo organas – valdyba – ir priežiūros funkciją atliekantis organas – stebėtojų taryba (Kiršienė *et al.*, 2008, p. 259). Be minėtų dviejų pagrindinių bendrovių valdymo struktūrų, išskiriama ir mišri bendrovės organizacinė struktūra, pagal kurią valstybių įstatymai, prioretizuoja vienpakopę arba dvipakopę bendrovės valdymo struktūrą, tačiau numato bendrovės valdymo struktūros pasirinkimo galimybę (Greičius, 2007, p. 99). Tokia bendrovių valdymo struktūrų įvairovė skirtinguose pasaulio regionuose ir valstybėse, atsirado dėl įvairių istorinių aplinkybių, skirtingų politinių ir socialinių ideologijų bei kitų veiksnių (Andenas, Wooldridge, 2009, p. 266). Taip pat išvelgiamas tam tikras dėsningumas tarp vyraujančių atvirojo tipo bendrovių valdymo struktūrų ir teisės tradicijų vyraujančių skirtingose pasaulio šalyse. Bendrosios teisės tradicijos (angl. *common law*) valstybėse, pavyzdžiui Jungtinėse Amerikos Valstijose, Jungtinėje Karalystėje ir kitose, Tautų Sandraugos valstybėse dominuoja vienpakopė bendrovių valdymo struktūra, kurioje sudaroma tik valdyba, kuri bendrovėje vykdo tiek valdymo, tiek ir priežiūros funkcijas. Tuo tarpu, kontinentinės teisės tradicijos (angl. *continental law*) valstybėse, tokiose kaip Vokietija, Austrija ir Šveicarija, dominuoja dvipakopė bendrovės valdymo struktūra, kada sudaromas atskiras valdymo organas (valdyba) ir atskiras priežiūros organas (stebėtojų taryba) (Tricker, 2020, p. 27). Šio darbo apimtyje bus analizuojamos bendrovių valdymo struktūros, sutinkamos atvirojo tipo bendrovėse:

Vienpakopė (unitarinė) (angl. *one-tier system*) bendrovės valdymo struktūra pasižymi tuo, kad bendrovėje sudaromas tik bendrovės valdymo organas – valdyba, o priežiūros funkciją atliekantis organas – stebėtojų taryba, – nesudaroma. Klasikinis vienpakopės bendrovės valdymo struktūros pavyzdys įtvirtintas Jungtinės Karalystės teisėje, kurioje valdybai suteikiama plati diskrecija vykdyti ir kontroliuoti bendrovės veiklą bei deleguoti savo įgaliojimus žemesnio nei valdybos lygio vadovams (Davies *et al.*, 2013, p. 10). Pati valdyba sudaroma iš vykdančiųjų vadovų (angl. *executive directors*) ir nevykdančiųjų vadovų (angl. *non-executive directors*) (Lessambo, 2014, p. 85). Bendrovės valdybos narius renka ir atšaukia bendrovės visuotinis akcininkų susirinkimas (Andenas, Wooldridge, 2009, p. 268). Taip pat valdyba atlieka ir valdymo, ir priežiūros funkcijas bendrovėje. Vykdantieji vadovai vykdo bendrovės valdymo funkcijas, o nevykdantieji

bendrovės vadovai – bendrovės priežiūros funkcijas (Davies, 2003, p. 317). Svarbu paminėti, kad nevykdantieji vadovai gali inicijuoti sprendimų priėmimą, kurie yra susiję su bendrovės valdymo klausimais bei bendrovės strategija. Todėl vienpakopės bendrovės valdymo struktūros atveju tiek vykdomieji, tiek ir nevykdantieji vadovai turi vienodas fiduciarines pareigas bendrovės atžvilgiu (Greičius, 2007, p. 99). Vienpakopė bendrovės valdymo struktūra (sistema) įstatymiškai įtvirtinta Jungtinėje Karalystėje, Ispanijoje, Italijoje, Liuksemburge, Airijoje ir kai kuriose kitose valstybėse (Kiršienė *et al.*, 2008, p. 260).

Dvipakopės (dualistinės) (angl. *two-tier system*) bendrovės valdymo struktūros pagrindinis ypatumas – bendrovėje sudaromas bendrovės valdymo organas – valdyba – ir bendrovės priežiūros organas – stebėtojų taryba, taip atskiriant bendrovės valdymo ir priežiūros funkcijas ir jų vykdymą paskiriant skirtingiems bendrovės organams (Abramavičius, Mikelėnas, 1999, p. 262). Tokiu atveju, bendrovės visuotinis akcininkų susirinkimas renka priežiūros organą (stebėtojų tarybą) ir stebėtojų taryba renka bendrovės valdymo organą – valdybą, taip pat, stebėtojų tarybai suteikiama kompetencija atšaukti bendrovės valdybą (Gelter, Siems, 2021, p. 6). Šioje bendrovės valdymo struktūroje, bendrovės valdymo ir priežiūros funkcijos yra griežtai atskirtos, pavyzdžiui, tas pats asmuo negali būti ir bendrovės valdybos, ir stebėtojų tarybos narys, priežiūros ir valdymo organai yra nepriklausomi vienas nuo kito, negali duoti privalomų nurodymų vieni kitiems (Miliauskas *et al.*, 2017, p. 157). Tačiau kai kuriose valstybėse stebėtojų taryba turi teisę padėti valdybai sprendžiant klausimus, susijusius su ilgalaikių sprendimų priėmimu bei bendrovės ateities vizija. Taip pat stebėtojų taryba turi reguliariai prižiūrėti ir konsultuoti valdybą bei būti įsitraukusi į svarbiausių bendrovės valdymo klausimų sprendimą, nors formaliai žiūrint stebėtojų taryba neatlieka valdymo funkcijų bendrovėje (Jungmann, 2006, p. 433). Dvipakopė bendrovės valdymo sistema siekiama ginti akcininkų interesus, tą įgyvendinti padeda stebėtojų tarybos vykdoma priežiūros funkcija. Stebėtojų taryba prižiūri valdybos veiklą ir teikia ataskaitas akcininkams, taip pat, stebėtojų taryba gali vetuoti valdybos priimtus sprendimus. Dvipakopė bendrovės valdymo sistema įtvirtinta Vokietijoje, Austrijoje ir kai kuriose kitose valstybėse (Greičius, 2007, p. 102).

Mišrioji bendrovės valdymo struktūra – tai bendrovės valdymo struktūra, kuri bendrovės įstatymiškai neįpareigoja pasirinkti konkrečios bendrovės valdymo struktūros, tačiau leidžia pasirinkti, kokią bendrovės valdymo struktūrą sudaryti bendrovėje – vienpakopę ar dvipakopę (Greičius, 2007, p. 104). Tokia bendrovės valdymo struktūra įtvirtinta, pavyzdžiui, Prancūzijos, Belgijos, Nyderlandų, Portugalijos įstatymuose (Kiršienė *et al.*, 2008, p. 260). Mišrioji valdymo struktūra įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos

teisės aktuose, tačiau dėl Lietuvoje įtvirtinto bendrovių valdymo struktūros ypatybių bendrovės negali rinktis grynai vienpakopės arba dvipakopės bendrovės valdymo struktūros dėl įstatymiškai privalomo vienasmenio valdymo organo – vadovo. Dėl šios priežasties, bendrovės gali rinktis modifikuotas, vienpakopes ar dvipakopes bendrovės valdymo struktūras (Miliauskas *et al.*, 2017, p. 159).

Akcinių bendrovių įstatymo 19 str. numato, kad bendrovė turi turėti visuotinį akcininkų susirinkimą ir vienasmenį valdymo organą – bendrovės vadovą, taip pat numatyta, kad bendrovėje gali būti sudaromas priežiūros organas – stebėtojų taryba – ir bendrovės valdymo organas – valdyba. Atvirojo tipo bendrovėse privaloma sudaryti bent vieną kolegialų organą – stebėtojų tarybą arba valdybą. Pastebėtina, kad kiti teisės aktai gali nustatyti kitokią bendrovės valdymo struktūrą, atsižvelgiant į bendrovės vykdomą veiklą. Pavyzdžiui, Mokėjimo įstaigų įstatymo 9 str. numatyta, kad mokėjimo įstaigoje, kuri turi mokėjimo įstaigos licenciją, turi būti sudaryti šie organai: visuotinis akcininkų susirinkimas, valdyba ir vadovas. Taip pat, Bankų įstatymo 30 str. numatyta, kad banke turi būti sudaryti šie organai: visuotinis akcininkų susirinkimas, stebėtojų taryba, valdyba ir administracijos vadovas. Taigi, nors Akcinių bendrovių įstatymas numato, kad akcinės bendrovės Lietuvoje gali pasirinkti valdymo struktūros modelį, tačiau, kiti įstatymai gali numatyti privalomą vienpakopę arba dvipakopę valdymo struktūrą, atsižvelgiant į bendrovės vykdomą veiklą.

Pagrindinis dvipakopės bendrovės valdymo struktūros pranašumas, lyginant su vienpakope bendrovės sistema, yra tai, kad čia esantis aiškus valdymo ir priežiūros funkcijų padalijimas tarp atskirų bendrovės organų leidžia efektyviau kontroliuoti bendrovės valdymą ir preventyviai užkirsti kelią interesų konfliktui. Taip pat, dvipakopė bendrovės valdymo struktūra padeda išvengti ginčų dėl kertinių bendrovės sprendimų priėmimo tarp vykdančiųjų ir nevykdančiųjų vadovų, kai tokie ginčai gali iškilti vienpakopėje bendrovės valdymo struktūroje (Gelter, Siems, 2021, p. 5).

Tačiau, vienpakopės bendrovės valdymo struktūros šalininkai teigia, kad vienpakopėje bendrovės valdymo struktūroje, kada vykduojantieji ir nevykduojantieji vadovai veikia kartu, informacija pasiekia vadovus greičiau, o nevykduojantieji vadovai gauna informaciją efektyviau veikdami viename bendrovės organe (valdyboje) su vykdančiais vadovais, nei, palyginimui, veikdami atskiro, stebėtojų tarybos organo pavidalu. Taip pat, esant valdymo ir priežiūros organų atskyrimui, galimas teisinis neapibrėžtumas dėl to, kad sunku atkirti bendrovės priežiūros funkciją nuo bendrovės strategijos nustatymo. Dėl to gali kilti rizika, kad stebėtojų taryba stabdys rizikingus, bet galimai pelningus bendrovės sprendimus ir taip mažins bendrovės bendrojo pelno potencialą. Pažymėtina, kad

vienpakopėje bendrovės valdymo struktūroje, paprastai, reikalingas mažesnis vadovų kiekis ir toks bendrovės valdymo struktūros pasirinkimas gali sumažinti bendrovės sąnaudas (Gelter, Siems, 2021, p. 6).

Taip pat verta paminėti ir skandinaviškąją bendrovės valdymo struktūrą, pagal kurią bendrovėje formuojamas tik bendrovės valdymo organas – valdyba, kuri skiria bendrovės vadovą (bendrovės vadovas privalomas tik atvirojo tipo bendrovėje), o bendrovės priežiūros organas – stebėtojų taryba nėra formuojama. Priežiūros funkciją bendrovėje atlieka visuotinio akcininkų susirinkimo paskirtas auditorius. Tokia bendrovės valdymo struktūra laikytina modifikuota vienpakope valdymo sistema (Miliauskas *et al.*, 2017, p. 165). Nors pagal skandinaviškąją bendrovių valdymo struktūrą, bendrovėms nesudaroma galimybė pasirinkti dvipakopės bendrovės valdymo struktūros, dažniausiai daugelis (jei valdyba sudaro daugiau nei vienas valdybos narys) valdybos narių yra nevykdantieji vadovai ir yra nepriklausomi nuo pačios bendrovės ir bendrovės vykdančiųjų vadovų (Saidac *et al.*, 2021, p. 305). Skandinaviškoji, modifikuota vienpakopė, bendrovės valdymo struktūra yra įtvirtinta Švedijoje, Norvegijoje ir Danijoje.

Kaip minėta aukščiau, Lietuvos Respublikos įstatymai, bendrovių neįsprendžia į siaurus bendrovės valdymo struktūros rėmus. Bendrovėms leidžiama pasirinkti, modifikuotas vienpakopes ir dvipakopes bendrovės valdymo struktūras. Uždarąjo tipo bendrovėse turi būti skiriamas tik vadovas, kolegialaus valdymo ar priežiūros organo sudarymas nėra reikalaujamas. Tačiau verta atkreipti dėmesį, kad didžioji dalis listinguojamų bendrovių Lietuvoje renkasi vienpakopę bendrovės valdymo struktūrą, kada bendrovėje sudaromas tik kolegialus valdymo organas – valdyba, o priežiūros organas – stebėtojų taryba – nesudaromas, remiantis tuo, kad priežiūros organo skyrimas ir jo veikimas didina nebūtinąsias bendrovės išlaidas (OECD, 2018, p. 32). Taigi, atsižvelgiant į tai, kad net listinguojamose bendrovėse, dvipakopė bendrovių valdymo struktūra dažniausiai nėra sudaroma, galima numanyti, kad mažesnėse bendrovėse, ypatingai uždarąjo tipo, turinčiose mažiau akcininkų bei resursų, dvipakopės valdymo struktūros sudarymas yra dar retesnis.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikoje nėra susiformavusi bendrovės valdymo struktūrų formavimo tradicija ir nėra aišku, kuri bendrovės valdymo struktūra turėtų būti pasirinkta Lietuvoje: vienpakopė, dvipakopė ar skandinaviškoji (Bitė, Jakuntavičiūtė, 2014, p. 48). Tačiau, vienpakopė bendrovės valdymo struktūra, kurioje nėra sudaromas atskiras priežiūros organas – stebėtojų taryba – yra populiarūs mažesnėse, uždarąjo tipo bendrovėse, kuriose akcininkų skaičius nėra didelis ir patys akcininkai ar vadovas gali atlikti nedidelės apimties, tiesioginę bendrovės priežiūros funkciją (OECD, 2018, p. 33).

Nasdaq Vilnius listinguojamų bendrovių valdysenos kodeksas listinguojamoms bendrovėms, kurios yra atvirojo tipo ir turi didelį skaičių akcininkų, rekomenduoja formuoti dvipakopes bendrovės valdymo struktūras, siekiant atskirti vykdomas bendrovės valdymo ir priežiūros funkcijas, taip palengvinant ir išskaidrinant bendrovės valdymo procesą (OECD, 2018, p. 33). Pastebėtina, kad tik šešiose iš dvidešimties analizuotų bendrovių, kurių vertybiniais popieriais prekiaujama Nasdaq Vilnius vertybinių popierių biržoje yra sudarytos dvipakopės valdymo struktūros (Priedas Nr. 1).

Išnagrinėjus bendrovių valdymo struktūrų modelius, darytina prielaida, kad kol kas nėra argumentų, kurie leistų vienareikšmiškai nustatyti, kuris bendrovių valdymo modelis: vienpakopis, dvipakopis ar skandinaviškasis yra pranašesnis kitų valdymo struktūrų atžvilgiu. Nėra paprasta pastebėti esminius skirtumus, kurie leistų aiškiai pasakyti, kuriuo atveju valdymo ir priežiūros funkcijos bendrovėje būtų atliekamos efektyviau, ar vienpakopėje valdymo struktūroje, kurioje vienas bendrovės organas atlieka šias funkcijas, ar dvipakopėje, kurioje valdymo ir priežiūros funkcijos yra deleguotos atskiriems bendrovės organams. Įvertinus šias aplinkybes darytina išvada, kad palankiausias bendrovių valdymo struktūrų teisinis reguliavimas – mišrusis, pagal kurį, bendrovės akcininkai gali pasirinkti vienpakopę arba dvipakopę bendrovės valdymo struktūrą, atsižvelgdami į įvairius veiksnius, tokius kaip bendrovės akcininkų skaičius, bendrovės dydis, vykdoma veikla, turimi ištekliai ir pan.

2. BENDROVIŲ VALDYMO ORGANŲ FORMAVIMAS

Pirmojoje darbo dalyje, aptarus bendrovių valdymo organų ir kitų bendrovės organų atskyrimo problematiką, taip pat, išnagrinėjus Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių praktikoje įtvirtintas bendrovių valdymo struktūras, šioje darbo dalyje bus aptariamas bendrovių valdymo organų formavimo reguliavimas bei pagrindiniai šio reguliavimo ypatumai.

2.1. Vienasmeniai valdymo organai

Lietuvos Respublikos įstatymai bendrovių teisiniame reguliavime numato tik vieną vienasmenį bendrovės valdymo organą – bendrovės vadovą. Lietuvos Respublikos įstatymuose nenumatyta galimybė sudaryti valdybą, kurią sudarytų tik vienas narys. Akcinių bendrovių įstatymo 33 str. įtvirtinta, kad valdybą turi sudaryti ne mažiau kaip trys nariai. Nors Lietuvos Respublikos įstatymai nenumato valdybos sudarytos iš vieno nario, tačiau, funkcinio požiūriu, laikytina, kad bendrovės vadovas, galėtų būti tam tikras vienasmenės valdybos atitikmuo vienpakopėje bendrovės valdymo struktūroje (Miliauskas *et al.*, 2017, p. 160). Šiam požiūriui neprieštarauja ir Akcinių bendrovių įstatymo 19 str. 4 d. įtvirtinta bendroji taisyklė, kad jeigu bendrovėje nesudaroma valdyba, bendrovės valdybos kompetencijai priskirtas funkcijas atlieka bendrovės vadovas, išskyrus tuos atvejus, kai to įsakmiai neleidžia Akcinių bendrovių įstatymas.

Akcinių bendrovių įstatymo 37 str. numato, kad bendrovės valdyba skiria ir atšaukia iš pareigų bendrovės vadovą, nustato jo atlygį, tvirtina pareiginius nuostatus, skatina ir skiria nuobaudas. Jei bendrovės valdyba nesudaroma, bendrovės vadovą skiria stebėtojų taryba. Jeigu bendrovėje nėra sudaroma nei valdyba, nei stebėtojų taryba, tada bendrovės vadovą skiria ir atleidžia visuotinis akcininkų susirinkimas. Pastebėtina, kad pagal Akcinių bendrovių įstatyme numatytą teisinį reguliavimą bendrovės valdyba turi nedeleguotą kompetenciją skirti ir atšaukti bendrovės vadovą. Ši kompetencija negali būti perleista visuotiniam akcininkų susirinkimui pagal Akcinių bendrovių įstatymo 20 str. 2 d., kurioje numatyta, kad visuotinis akcininkų susirinkimas neturi teisės spręsti klausimų, kurie priskirti kitų bendrovės organų, šiuo atveju, bendrovės valdybos kompetencijai, Akcinių bendrovių įstatymo 34 str. 2 d. pagrindu. Akcinių bendrovių įstatymo 4 str. taip pat įtvirtinta, kad bendrovės įstatuose gali būti įtvirtintos kitos nuostatos, neprieštaraujančios šiam ir kitiems įstatymams. Todėl galima daryti išvadą, kad akcininkai įstatuose negali

numatyti kitokios bendrovės organų skyrimo tvarkos, nei numatyta Akcinių bendrovių įstatyme.

Tačiau pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 24 d. nutartyje išaiškinta, kad bendrovė savo veikloje visų pirma vadovaujasi savo įstatais, o ne Akcinių bendrovių įstatymu. Minėtu atveju, pakeitus bendrovės įstatus, buvo pakeista bendrovės vadovo skyrimo ir atšaukimo tvarka. Nustatyta, kad bendrovės vadovas yra renkamas ir atšaukiamas visuotinio akcininko susirinkimo sprendimu, nors bendrovėje yra sudaroma ir valdyba. Nutartyje teigiama, kad Akcinių bendrovių įstatymo 4 str. 7 d. įtvirtina teisę bendrovės įstatuose nustatyti kitokias bendrovės organų kompetencijas ir šių organų narių rinkimo ir atšaukimo tvarkos taisykles, jei tuo nėra pažeidžiamos imperatyvios teisės normos. Konstatuota, kad bendrovės vadovo skyrimas ir atšaukimas nepriskirtas tokiems klausimams, kurių negalėtų spręsti akcininkų susirinkimas, remiantis Akcinių bendrovių įstatymo 4 str. 7 d. Tačiau, Akcinių bendrovių įstatymo 20 str. 2 d. aiškiai nurodyta, kad visuotinis akcininkų susirinkimas negali spręsti klausimų, kurie priskirti kitų bendrovės organų kompetencijai. Šiuo atveju, remiantis Akcinių bendrovių įstatymo 34 str. 2 d. ir 37 str. 3 d., bendrovės vadovo rinkimo ir atšaukimo kompetencija yra aiškiai priskirta bendrovės valdybai, jeigu ji yra sudaryta bendrovėje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje). Nutartyje išaiškinta, kad visuotinis akcininkų susirinkimas gali tiesiogiai rinkti ir atšaukti bendrovės vadovą, nors bendrovėje yra sudaryta valdyba, tačiau nepateikia atsakymų, kuris bendrovės organas, visuotinis akcininkų susirinkimas ar valdyba, turėtų vykdyti bendrovės vadovo priežiūrą.

Akcinių bendrovių įstatymo 32 str. 1 d. 4 p. nustatyta, kad bendrovės vadovo priežiūros funkcija yra priskiriama stebėtojų tarybai, tačiau Akcinių bendrovių įstatymo 34 str. 11 d. numatyta, kad bendrovėje, kurioje stebėtojų taryba nesudaroma, įstatuose gali būti nustatyta, kad valdyba prižiūri bendrovės vadovo veiklą bei svarsto, ar bendrovės vadovas tinkamas eiti pareigas. Atkreiptinas dėmesys, kad bendrovės vadovo priežiūros kompetencija nėra priskiriama valdybos kompetencijai įstatymo pagrindu, o ši valdybos kompetencija gali būti nustatyta bendrovės įstatuose. Tačiau valdyba vertina bendrovės vadovo pateiktą medžiagą apie bendrovės rezultatus, kaip numatyta Akcinių bendrovių įstatymo 34 str. 7 d., taip pat, valdybai priskiriama ir bendrovės vadovo atšaukimo kompetencija, dėl to manytina, kad valdyba faktiškai turėtų atlikti bendrovės vadovo priežiūrą ir nustatyti, kada bendrovės vadovas veikia netinkamai, nors tai gali būti ir nenurodyta bendrovės įstatuose. Pažymėtina, Akcinių bendrovių įstatymas nenumato, kad bendrovės vadovo priežiūrą galėtų atlikti visuotinis akcininkų susirinkimas, kada

bendrovėje yra sudaryta stebėtojų taryba arba valdyba. Manytina, kad bendrovės įstatuose nustatčius, kad bendrovės vadovą skiria visuotinis akcininkų susirinkimas, bendrovės vadovo priežiūros funkciją vis tiek turėtų atlikti bendrovės valdyba. Remiantis Akcinių bendrovių įstatymo 34 str. 11 d. nustatytu reguliavimu ir sisteminė įstatymo analize, valdyba turėtų vykdyti bendrovės vadovo priežiūrą bei teikti visuotiniam akcininkų susirinkimui atsiliepiamus ir pasiūlymus dėl bendrovės vadovo veiklos. Taip pat, siekiant, kad bendrovės laikytųsi Akcinių bendrovių įstatymo 34 str. 2 d. ir 37 str. 3 d. nustatytų reikalavimų dėl bendrovės vadovo skyrimo, bendrovės įstatuose galėtų būti numatyta, kad prieš valdybai skiriant ir atleidžiant vadovą iš pareigų, turėtų būti gautas visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimas, kaip tai išaiškina 2021 m. gruodžio 2 d. Lietuvos Aukščiausio Teismo nutartyje, jog bendrovės įstatuose gali būti nustatyta, kad visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimas būtinas prieš priimant ir kitus bendrovės valdybos ar vadovo (jeigu bendrovėje nėra sudaryta valdyba) sprendimus, kurie nėra numatyti Akcinių bendrovių įstatymo 34 str. 5 d. (Lietuvos Aukščiausio Teismo 2021 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje). Tokiu atveju, bendrovės vadovas būtų skiriamas ir atšaukiamas pagal Akcinių bendrovių įstatyme *expressis verbis* nustatytas taisykles, tačiau visuotinis akcininkų susirinkimas, kaip aukščiausias bendrovės organas, galėtų pats nuspręsti dėl bendrovės vadovo tinkamumo, prieš priimant valdybos sprendimą dėl bendrovės vadovo skyrimo ar atšaukimo.

Būtina atsižvelgti ir į užsienio valstybių praktiką, kuri susijusi su vienasmenio valdymo organo skyrimu, atšaukimu ir priežiūra. Pavyzdžiui, Prancūzijos atvirojo tipo bendrovėse valdyba sprendžia, ar skirti atskirą bendrovės valdymo organą – bendrovės vadovą, ar bendrovės atstovavimo funkcijas vykdys pačios valdybos išrinktas valdybos pirmininkas. Bendrovėje paskyrus atskirą vienasmenį valdymo organą, bendrovės valdyba atlieka bendrovės vadovo priežiūros funkciją bei yra atsakinga už jo atšaukimą (Martin, 2019, p. 90). Nors Prancūzijos teisės aktai neįtvirtina griežto bendrovės organų kompetencijos pasidalinimo, teismų praktikoje suformuota bendra taisyklė, kad visuotinis akcininkų susirinkimas negali iš esmės apriboti ar perimti valdybos funkcijų (Miliauskas *et al.*, 2017, p. 161). Švedijos bendrovių įstatymas taip pat numato atskirą bendrovės valdymo organą – bendrovės vadovą, – kurį skiria ir atšaukia valdyba. Bendrovės vadovo priežiūrą atlieka visuotinio akcininkų susirinkimo skiriamas auditorius. Pažymėtina, kad Švedijos uždarojo tipo bendrovėse, bendrovės vadovo skyrimas nėra privalomas (Saidac *et al.*, 2021, p. 306). Palyginimui, kitose jurisdikcijose sutinkamas žymiai liberalesnis reguliavimas. Jungtinėje Karalystėje, kurioje visus bendrovės valdymo ir priežiūros klausimus gali sureguliuoti bendrovės akcininkai įstatuose – toks principas taikomas tiek uždarojo, tiek ir

atvirojo tipo bendrovėse. Akcininkai gali numatyti bendrovės valdybos narių skyrimo bei atšaukimo tvarką ir jiems priskiriamą kompetenciją bendrovės įstatuose, tačiau Jungtinės Karalystės bendrovių teisėje atskiras vienasmenis valdymo organas bendrovės vadovas nenumatytas (Cox, Cooke, 2019, p. 389). Kitas pavyzdys, Vokietijos uždarojo tipo bendrovėse vadovus skiria, taip pat ir atšaukia, akcininkų susirinkimas. Bendrovės vadovais gali būti išrinkti akcininkai arba bet koks kitas fizinis asmuo. Visuotinis akcininkų susirinkimas turi teisę tvirtinti priimamus bendrovės vadovo sprendimus, atlikti bendrovės vadovo ar vadovų veiklos stebėseną ir priežiūrą (Hogan Lovells, 2014, p. 3-4).

Atsižvelgiant į užsienio šalių patirtį, kuriose numatytas atskiras bendrovės valdymo organas – bendrovės vadovas, – galima teigti, kad akcininkai neturėtų keisti bendrovės vadovo skyrimo, atšaukimo bei priežiūros tvarkos. Tačiau atsižvelgiant į Jungtinės Karalystės bendrovių ir Vokietijos uždarojo tipo bendrovių pavyzdžius, būtų galima atsisakyti kazuistikos, kada bendrovės organų funkcijos, organų skyrimo bei atskaitomybės taisyklės yra imperatyviai išdėstytos įstatyme. Galima numatyti, kad visuotinis akcininkų susirinkimas galėtų numatyti bendrovės organų rinkimo, atšaukimo ir priežiūros taisykles. Kaip antai, Akcinių bendrovių įstatyme numatant, kad bendrovės organas yra atskaitingas jį paskyrusiam organui, o ne konkrečiai išvardinant, kuris bendrovės organas kuriam yra atskaitingas. Tai padėtų bendrovės akcininkams sureguliuoti bendrovės vidinius procesus, atsižvelgiant į bendrovės dydį, akcininkų skaičių, bendrovės veiklą ir akcininkų poreikius. Šią problemą padėtų išspręsti ir įstatymo leidėjo iniciatyva, pavyzdžiui, pakeičiant Akcinių bendrovių įstatymo 20 str. 2 d. ir numatant, kad visuotinis akcininkų susirinkimas gali spręsti kitų bendrovės organų kompetencijai priskirtus klausimus, pavyzdžiui, vykdyti bendrovės vadovo priežiūrą, nors bendrovėje yra sudaryta ir valdyba.

Taigi manytina, kad už bendrovės vadovo priežiūrą, kada pagal bendrovės įstatus bendrovės vadovą tiesiogiai skiria ir atšaukia visuotinis akcininkų susirinkimas, liktų atsakinga bendrovės valdyba. Valdyba turėtų vykdyti bendrovės vadovo priežiūrą bei teikti visuotiniam akcininkų susirinkimui atsiliepimus ir pasiūlymus dėl bendrovės vadovo veiklos. Tačiau tokiu atveju bendrovės valdybos priežiūros kompetencija apsiribotų patariamąją funkcija visuotiniam akcininkų susirinkimui, kuris turėtų spręsti, ar bendrovės vadovas yra tinkamas toliau eiti pareigas, ir priimti sprendimą dėl bendrovės vadovo atšaukimo.

2.2. Kolegialūs valdymo organai

Akcinių bendrovių įstatymas numato vieną, kolegialų, bendrovės valdymo organą – valdybą. Akcinių bendrovių įstatymo 33 str. numatyta, kad bendrovės valdybą turi sudaryti ne mažiau kaip trys nariai, kuriuos, maksimaliai, ketverių metų kadencijai renka stebėtojų taryba. Jei bendrovėje nėra sudaryta stebėtojų taryba, bendrovės valdybą renka visuotinis akcininkų susirinkimas.

Valdyba laikoma strateginiu bendrovės valdymo organu, kurio kompetencija įtvirtinta Akcinių bendrovių įstatymo 34 str. Bendrovės valdyba bendrovėje yra atsakinga už bendrovės vadovo skyrimą, bendrovės valdymo struktūrą ir darbuotojų pareigybes, sprendimus dėl kitų juridinių asmenų steigimo ar tapimo jų dalyve, dėl sandorių priėmimo, kurių vertė didesnė nei 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo ir kt. (Lauraitytė, Miliauskas, 2013, p. 17). Tad pagal priskiriamą kompetenciją, bendrovės valdyba bendrovėje yra atsakinga už ilgalaikį (strateginį) bendrovės valdymą, tuo tarpu kai kasdienes bendrovės valdymo funkcijas bendrovėje atlieka bendrovės vadovas.

Tipiniu atveju, valdybos sudarymas bendrovėje nėra privalomas. Akcinių bendrovių įstatyme nustatyta, kad uždarąjo tipo bendrovė turi turėti du bendrovės organus – visuotinį akcininkų susirinkimą ir bendrovės vadovą. Tačiau, akcininkai bendrovės įstatuose gali pasirinkti bendrovės valdymo struktūrą, pagal kurią bendrovėje gali būti sudaryta bendrovės valdyba ar/ir stebėtojų taryba. Pažymėtina, kad atvirojo tipo bendrovėse būtina sudaryti bent vieną kolegialų bendrovės organą: valdymo organą – valdybą – arba priežiūros organą – stebėtojų tarybą.

Tačiau kai kurie Lietuvos Respublikos įstatymai nustato privalomą vienpakopę arba dvipakopę valdymo struktūrą bendrovėse, atsižvelgiant į jų vykdomą veiklą. Pavyzdžiui, modifikuota vienpakopė valdymo struktūra įtvirtinta Mokėjimo įstaigų įstatymo 9 str., kuris nustato, kad mokėjimo įstaiga, turinti mokėjimo įstaigos licenciją, turi turėti šiuos bendrovės organus: visuotinį akcininkų susirinkimą, valdybą ir vadovą. Bendrovės valdybos formavimas privalomas ir elektroninių pinigų įstaigose, turinčiose elektroninių pinigų įstaigos licenciją (Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų..., 2011). Toks valdymo struktūrų reguliavimas privalomas visoms bendrovėms, kurioms suteiktos mokėjimo įstaigos ar elektroninių pinigų įstaigos licencijos, neatsižvelgiant į atskirų bendrovių dydį, akcininkų skaičių ar bendrovės tipą. Taigi, kyla klausimas, kodėl įstatymai išskiria finansų sektoriaus bendroves, numatant, kad jose turi būti sudarytas privalomas kolegialus valdymo organas.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikoje įsteigta daugiausiai finansinių technologijų (angl. *fintech*) bendrovių visoje Europos Sąjungoje. Taip pat, Lietuvos Respublika pasauliniame finansinių technologijų pagal šalies patrauklumą reitinge užima ketvirtąją vietą po – Jungtinių Amerikos Valstijų, Jungtinės Karalystės ir Singapūro (Lietuvos bankas, 2020). Taip pat, kad daugiau negu 50 % visų finansinių technologijų bendrovių, veikiančių Lietuvos Respublikoje, akcininkai yra užsienio valstybių investuotojai (Invest Lithuania, 2021, p. 8).

Galima numanyti, kad įstatymų leidėjas tokį reguliavimą numatė atsižvelgdamas į tai, kad kolegialus valdymo organas gali priimti tinkamesnius strateginius bendrovės valdymo sprendimus, dėka skirtingos valdybos narių patirties ir skirtingo situacijų vertinimo. Tačiau mokėjimo įstaigos ir elektroninių pinigų įstaigos, norėdamos, kad joms būtų suteikta licencija, privalo priežiūros institucijai pateikti bendrovės verslo planą. Šiame verslo plane turi būti aprašomas verslo modelis, veiklos strategija, veiklos vykdymas (planuojamas filialų ir tarpininkų skaičius), samdomų darbuotojų skaičius ir kitos strateginės reikšmės bendrovės valdymo sprendimai, ateinančių trejų metų laikotarpiui (Dėl Lietuvos banko išduodamų leidimų..., 2009). Todėl kyla klausimas, kokias funkcijas atliks valdyba, jeigu strateginiai bendrovės valdymo ir bendrovės vizijos klausimai, kaip kad bendrovės filialų ar dukterinių bendrovių steigimas, turi būti pateiktas iš anksto sudarytame verslo plane, kurio įgyvendinimą prižiūri Lietuvos bankas. Taip pat, verslo planas įpareigoja licencijuotas bendroves siekti konkrečių tikslų, taip apribojant bendrovės valdybos laisvę priimant bendrovės valdymo sprendimus.

Vienasmenis valdymo organas gali sukelti ir kitokio pobūdžio problemas bendrovėje tokias kaip piktnaudžiavimas savo einamomis pareigoms. Pavyzdžiui, bendrovės vadovas savo veiksmais gali sukelti žalos bendrovei, priimdamas netinkamus verslo sprendimus, kurių priėmimas, kolegialiam bendrovės valdymo organe būtų mažiau tikėtinas. Tačiau, kaip ir minėta aukščiau, finansinių technologijų bendrovės yra išpraustos į siaurus sprendimų priėmimo rėmus dėl verslo plano, kurio vykdymą prižiūri priežiūros institucija. Dėl šios priežasties sprendimų priėmimas tokiose bendrovėse turi būti tikslingas, atsižvelgiant į verslo planą. Pastebėjus, kad bendrovės vadovas netinkamai vykdo jam patikėtas funkcijas, bendrovės akcininkai galėtų jį iškart atšaukti, kaip numatyta Akcinių bendrovių įstatymo 37 str. 3 d. Esant sudarytai valdybai, bendrovės vadovo atšaukimo klausimą turėtų spręsti valdyba, o ne akcininkai tiesiogiai, dėl to gali sulėtėti ir netinkamai savo pareigas einančio bendrovės vadovo atšaukimas iš pareigų. Pažymėtina, kad mokėjimo įstaigos ar elektroninių pinigų įstaigos vadovą nušalinti gali net ir priežiūros institucija, jei bendrovės vadovas vykdo savo pareigas netinkamai, remdamasi Mokėjimo

įstaigų įstatymo 36 str. ar Elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymo 42 str. pagrindu.

Privalomo kolegialaus valdymo organo skyrimas taip pat sumažina ir nelojalių bendrovei vadovų problemą. Mažesnė tikimybė, kad nelojalus bendrovei vadovas galės sukelti žalos bendrovei, kai jis veikia kolegialaus valdymo organo sudėtyje, o ne kaip vienasmenis valdymo organas. Tačiau šią riziką sumažina Lietuvos banko atliekamas vadovų vertinamas. Priežiūros institucija atidžiai vertina skiriamą bendrovės vadovą, sąžiningumo aspektu, vertindama, kokias kitas pareigas asmuo yra ėjęs ar eina, taip pat vertindama, ar bendrovės vadovui kažkada buvo taikytos įvairios sankcijos (Dėl Lietuvos banko prižiūrimų finansų..., 2013). Skiriamą bendrovės vadovą atidžiai vertina ne tik bendrovės akcininkai bet ir priežiūros institucija, kuri tiesiogiai bendrauja ir su Lietuvos Respublikos teisėsaugos institucijomis. Galimybė, kad paskirtasis bendrovės vadovas bus nelojalus bendrovei, yra žymiai mažesnė finansinių technologijų bendrovėse, lyginant su kitomis bendrovėmis. Todėl manytina, kad bendrovės vadovo nelojalumo problemą galima išspręsti ir kitais būdais, atsisakant privalomo valdybos formavimo mokėjimo įstaigose ir elektroninių pinigų įstaigose.

Dar viena problema gali iškilti, kai bendrovėje formuojamas kolegialus valdymo organas. Valdybos nariai būna skirtingi individai, kurie bendrovės valdymo sprendimų priėmimo gali vadovautis skirtinga patirtimi ir nuostatomis. Dėl šios priežasties bendrovės valdyboje, nesusitariant dėl vieningo sprendimo gali kilti situacijos, kada valdyba sprendimus priiminės ypatingai lėtai. Šios problemos sprendimas galėtų būti valdybos formavimo atsisakymas finansinių technologijų bendrovėse, ypatingai atsižvelgiant į tai, kad bendrovių strategija jau yra suplanuota prieš licencijos gavimą, o bendrovės strategijos vykdymą galėtų vykdyti ir vienasmenis valdymo organas – bendrovės vadovas, kurio sprendimai būtų priimami žymiai efektyviau laiko aspektu.

Būtina palyginti Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių finansų sektoriaus bendrovių valdymo organų formavimo ypatumus. Vokietijoje didžioji dauguma mokėjimo įstaigų veikia uždarojo tipo bendrovės pagrindu (GmbH) (*Federal Financial Supervisory Authority*, 2022). Septynios iš aštuonių, Vokietijoje registruotų elektroninių pinigų įstaigų irgi veikia uždarojo tipo bendrovės pagrindu, kuriose valdyba ir stebėtojų taryba nėra formuojama, o yra skiriami tik vienas ar keli bendrovės vadovai (*Federal Financial Supervisory Authority*, 2018). Švedijos uždarojo tipo bendrovėms taip pat yra sudaryta galimybė formuoti vienasmenes valdybas ir neskirti atskiro vienasmenio valdymo organo – bendrovės vadovo. Stebėtojų taryba, kaip kolegialus priežiūros organas, Švedijos bendrovių įstatyme išvis nenumatytas (*Aktiebolagslag*, 2005). Jungtinės Karalystės

mokėjimo paslaugų įstatymas (*The Payment Services Regulations, 2017*) ir elektroninių pinigų įstatymas (*The Electronic Money Regulations, 2011*) mokėjimo įstaigoms ir elektroninių pinigų įstaigoms nekelia papildomų reikalavimų dėl vadovų skaičiaus, kuris skirtųsi nuo nustatyto Jungtinės Karalystės bendrovių įstatyme. Nustatyti tik papildomi reikalavimai bendrovių vadovams dėl nepriekaištingos reputacijos ir tinkamos patirties. Vokietijos mokėjimo paslaugų priežiūros akte numatyta, kad bendrovė turėtų paskirti bent vieną vadovą, tačiau, priežiūros institucija gali pareikalauti skirti du mokėjimo įstaigos ar elektroninių pinigų įstaigos vadovus, atsižvelgiant į planuojamos veiklos pobūdį. Taip pat, keliami reikalavimai dėl praktinių žinių ir įgūdžių, įskaitant vadovavimo patirtį (*Zahlungsdiensteaufsichtsgesetz, 2017*). Švedijoje, taip pat įstatymiškai nereikalaujama skirti tam tikro skaičiaus mokėjimo įstaigos vadovų, tačiau priežiūros institucija gali pareikalauti, kad būtų skiriamas tam tikras vadovų skaičius, atsižvelgiant į mokėjimo paslaugų pobūdį, apimtį ir vykdomų operacijų sudėtingumą (*Finansinspektionen, 2018, p. 10*), analogiškai reikalavimai nustatyti ir elektroninių pinigų įstaigoms (*Finansinspektionen, 2011, p. 12*).

Nors didžioji dauguma finansinių technologijų bendrovių Lietuvos Respublikoje veikia uždarojo tipo bendrovės pagrindu, tačiau finansų rinkos dalyviai susiduria su skirtinga bendrovių reguliacine aplinka (Lietuvos bankas, 2022). Pavyzdžiui, nagrinėtu atveju, Jungtinėje Karalystėje, Vokietijoje ir Švedijoje veikiančios mokėjimo įstaigos ir elektroninių pinigų įstaigos galėtų skirti tik vieną vadovą, kuris veiktų kaip vienasmenis valdymo organas, nebent priežiūros institucijos pareikalautų skirti didesnę skaičių bendrovės vadovų. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos įstatymai tokios galimybės nesuteikia, nes bendrovėse turėtų būti skiriami minimaliai keturi vadovai, trys iš jų turėtų veikti kolegialaus valdymo organo sudėtyje, vienas – vienasmeniam. Pažymėtina, kad visų finansų rinkos dalyvių vadovus vertina priežiūros institucija, kuri skiria ypatingą dėmesį vertindama būsimųjų vadovo kompetenciją ir turimą patirtį. Todėl finansų rinkos dalyvių vadovais siūlomi aukšto lygio specialistai, kurių samdymas didina bendrovės kaštus. Atsižvelgiant į užsienio šalių praktiką, toks didelis privalomas vadovų skaičiaus skyrimas bendrovėse, kurios net nėra pradėjusios veiklos yra kvestionuotinas kaštų atžvilgiu. Manytina, kad šios lėšos būtų tinkamiau panaudotos bendrovės veiklos vystymui, samdant kitus, brangiai apmokamus specialistus, kaip: informacinių technologijų ekspertus, duomenų apsaugos, atitikties ir pinigų plovimo prevencijos pareigūnus, kurie tiesiogiai prisidėtų prie finansų rinkos dalyvių teikiamų paslaugų kokybės gerinimo.

Pažymėtina, kad finansinių technologijų bendrovės Lietuvoje dažnai būna pradedančios bendrovės, vadinami spartuoliai, kurių finansiniai ištekliai būna riboti, o

esamus resursus reikia naudoti pačios bendrovės veiklos vystymui. Todėl privalomas valdybos bei bendrovės vadovo skyrimo įstatyminis įtvirtinimas ir jų įgyvendinimas finansinių technologijų bendrovėms kelia papildomus kaštus. Toks reguliavimas finansų sektoriuje galėtų būti pateisinamas, kai bendrovė turi keliolika akcininkų, apčiuopiamas pajamas ir keliasdešimt darbuotojų, tada iškiltų būtinybė derinti interesų konfliktus tarp didžiųjų ir mažumos akcininkų. Tokiomis aplinkybėmis papildomas vadovų skaičius padėtų priimti kokybiškesnius sprendimus kompetencijos atžvilgiu. Tačiau privalomas reikalavimas bendrovėse sudaryti kolegialius valdymo organus, ypačingai kai susiduriama su tokiais atvejais, kada bendrovė turi vieną arba du akcininkus, nedidelį kiekį darbuotojų ir nežymią apyvartą ar net nėra pradėjusi savo veiklos, bet valdymo sprendimų priėmimo turi vadovautis verslo planu, yra sunkiai paaiškinamas. Ypačingai reikėtų atsižvelgti į Europos Sąjungos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2015/2366 dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje ir į direktyvą 2009/110/EB dėl elektroninių pinigų įstaigų steigimosi, veiklos ir riziką ribojančios priežiūros, kurios atitinkamai yra įgyvendinamos Mokėjimo įstaigų ir Lietuvos Elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymais. Šiose direktyvose nėra numatytas minimalus skiriamų vadovų skaičius, kurio turėtų laikytis mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigos. Todėl įstatymų leidėjas galėtų taikyti bendrąsias Akcinių bendrovių įstatymo taisykles, pagal kurias, bendrovių akcininkai gali laisvai apsispręsti dėl valdybos formavimo bendrovėje. Įstatymuose būtų galima nustatyti privalomą valdybos formavimą, atsižvelgiant į tam tikrus finansinių technologijų bendrovių rodiklius, kaip antai: akcininkų skaičius, bendrovės apyvarta, darbuotojų kiekis, vykdomos veiklos sudėtingumas ir pan. arba įstatymų leidėjas galėtų numatyti, kad reikalaujama bendrovės vadovų skaičių, finansinių technologijų bendrovėse, nustato priežiūros institucija, atsižvelgdama į planuojamos veiklos apimtį ir jos sudėtingumą. Tokia praktika pastebėtina užsienio valstybėse. Pažymėtina, kad daugelį problemų, su kuriomis gali susidurti vienasmenis valdymo organas, kaip: kompetencijos stoka, lojalumas, netinkamų sprendimų priėmimas, kurias bandoma išspręsti nustatčius privalomą bendrovės valdybos formavimą, gali išspręsti ir dabar sprendžia priežiūros institucija, tikrindama bendrovės vadovus bei pačias bendroves, kaip jos vykdo licencijavimo metu užsibrėžtus tikslus.

Apibendrinant, pažymėtina, kad pagal bendrąjį bendrovių teisinį reguliavimą, bendrovės valdyba nėra privalomas bendrovės organas, tačiau specialieji įstatymai, reguliuojantys finansų sektoriaus bendroves, įtvirtina privalomą kolegialaus valdymo ir atskiro vienasmenio valdymo organo formavimą, kuris neturi analogų analizuotose užsienio valstybėse. Dėl tokio reguliavimo, ypačingai pradedančios bendrovės gali susidurti su pertekliniais įstatyminiais apsunkinimais ir papildomais kaštais, dėl ko gali nukentėti

verslo vystymo iniciatyvos Lietuvos Respublikos finansų sektoriuje. Įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į užsienio valstybių praktiką, galėtų numatyti, kad finansų sektoriaus bendrovėms, kurios veikia uždarojo tipo bendrovės pagrindu, nebūtų taikomas reikalavimas sudaryti kolegialų valdymo organą. Esant poreikiui, atsižvelgiant į kiekvienos atskiros bendrovės specifiką, valdybos formavimo galėtų reikalauti priežiūros institucija.

3. BENDROVIŲ VALDYMO ORGANŲ SUDĖTIS

Išanalizavus bendrovių valdymo organų formavimo taisykles bei išskyrus šių taisyklių pagrindinius skirtumus užsienio valstybių kontekste, šioje darbo dalyje bus nagrinėjamos bendrovių valdymo organų sudėties reguliavimas, atsižvelgiant į užsienio valstybių praktiką, taip pat, šio reguliavimo įgyvendinimas bendrovių valdymo praktikoje.

3.1. Vienasmeniai valdymo organai

Akcinių bendrovių įstatyme numatytas tik vienas vienasmenis bendrovės valdymo organas – bendrovės vadovas. Civilinio kodekso 2.81 str. 4 d. įtvirtinta, kad juridinio asmens valdymo organų nariais gali būti tik fiziniai asmenys. Analogiškas bendrovės vadovo sudėties taisykles nustato Akcinių bendrovių įstatymo 19 str., kuriame nustatyta, kad bendrovės vadovas turi būti fizinis asmuo, ir kad bendrovės vadovu negali būti asmuo, kuris pagal teisės aktus neturi teisės eiti šių pareigų. Kyla klausimas, kodėl juridinio asmens vadovu, pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus negalėtų būti paskirtas kitas juridinis asmuo. Pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės bendrovių įstatymo 155 str. nustatyta, kad bent vienas bendrovės vadovas turi būti fizinis asmuo, taigi kitais valdybos nariais galėtų būti skiriami ir juridiniai asmenys (*Companies Act, 2006*). Pastebėtina, kad juridinis asmuo, kaip bendrovės valdybos narys, 2014 m. duomenimis, buvo skiriamas tik 2,1 % visų Jungtinės Karalystės bendrovių (Bainbridge, 2017, p. 70). Prancūzijos bendrovių valdybos nariais gali būti renkami ir juridiniai asmenys, tačiau, toks juridinis asmuo privalo paskirti atstovą bendrovės valdyboje, kuris gali būti tik fizinis asmuo (Miliauskas *et al.*, 2017, p. 162). Tačiau pastebėtina, kad bendrovės vadovais Vokietijoje ir Švedijoje gali būti skiriami tik fiziniai asmenys kaip ir Lietuvos Respublikoje. Vokietijos atvirojo tipo bendrovės valdybos nariu galėtų būti skiriamas tik fizinis asmuo, Vokietijos akcinių bendrovių įstatymo 76 str. pagrindu (*Aktiengesetz, 1965*). Vokietijos uždarojo tipo bendrovės reglamentuojantis Vokietijos ribotos atsakomybės bendrovių įstatymo 6 str. numatyta, kad bendrovės vadovu gali būti skiriamas tik fizinis asmuo (*Gesetz betreffend die Gesellschaften...*, 1892). Švedijoje, taip pat, nustatytas apribojimas juridiniams asmenims būti bendrovės vadovais. Švedijos akcinių bendrovių įstatymo 8 skyriaus 10 str. numatyta, kad bendrovės vadovu ar valdybos nariu negali būti juridinis asmuo (*Aktiebolagslag, 2005*).

Vokietijoje toks reguliavimas nustatytas dėl to, kad būtų galima valdymo organo nariui taikyti įvairias sankcijas. Pavyzdžiui, Vokietijos baudžiamasis kodeksas nėra taikomas juridiniams asmenims, taip pat, tik fizinio asmens kompetenciją galima įvertinti

skiriant jį į bendrovės valdymo ar priežiūros organo sudėtį (Roth, 2013, p. 292). Juridinio asmens atsakomybės problema pastebėtina ir Švedijoje, kurios įstatymuose nustatyta, kad administracinė ir baudžiamoji atsakomybė gali kilti tik fiziniam asmeniui (Eversheds Sutherland, 2017, p. 5). Prancūzijoje bendrovei gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, bet tik tuo atveju, jei tokią veiką padarė bendrovei vadovaujantis asmuo (Alexander, Arlen, 2018, p. 87). Jungtinėje Karalystėje iki 2006 m. nebuvo reikalavimo, kad bendrovės sudėtyje veiktų bent vienas fizinis asmuo, tačiau atsižvelgus į tai, kad pagal Jungtinės Karalystės teisę juridiniai asmenys, turi *de jure* ir *de facto* imunitetą nuo baudžiamojo persekiojimo ir todėl negali atsakyti už bendrovių įstatymo pažeidimus, buvo nustatyta, kad bendrovės valdybos negali sudaryti vien juridiniai asmenys (Davies, 2013, p. 729).

Problemos susijusios su baudžiamuoju persekiojimu ir baudžiamosios atsakomybės taikymu iškiltų ir Lietuvos Respublikoje, jeigu Civilinis kodeksas leistų bendrovės valdymo organų nariais skirti juridinius asmenis. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas gali būti taikomas ir juridiniams asmenims, tačiau juridinis asmuo gali atsakyti tik už nusikalstamas veikas, už kurių padarymą numatyta galima juridinio asmens atsakomybė. Pažymėtina, kad bendrovei baudžiamoji atsakomybė gali kilti už neteisėtą veiklą, svetimo prekių ar paslaugų ženklo naudojimą, kreditinį sukčiavimą. Tačiau už tokias veikas, kurios yra susijusios su bendrovės vadovo asmeniu, kaip nusikalstamo bankroto sukėlimas ar komercinis paslapties atskleidimas, baudžiamoji atsakomybė juridiniam asmeniui negali būti taikoma (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo..., 2000). Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas išvis netaikomas juridiniams asmenims (Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso..., 2015). Todėl, jeigu Lietuvos Respublikos bendrovių teisinis reguliavimas, vis dėlto leistų bendrovės valdymo organo pareigas eiti juridiniam asmeniui, reikėtų keisti Administracinių nusižengimų kodeksą ir Baudžiamąjį kodeksą, juose numatant, kad už minėtas veikas būtų galima pritaikyti administracinę ar baudžiamąją atsakomybę juridiniam asmeniui. Priešingu atveju rizikuojama, kad bendrovės valdymo sprendimus priimančys asmenys skirs, galimai tik tam tikslui įsteigtus, juridinius asmenis, taip norėdami išvengti administracinės arba baudžiamosios atsakomybės kilimo rizikos. Pažymėtina, kad atsakomybė galėtų būti taikoma ir juridinio asmens (valdybos nario) atstovui, kaip *de jure* vadovui, jeigu būtų pripažinta, kad atstovas sistemingai, savo valia, atliko neteisėtus veiksmus, kurie sukėlė žalą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje).

Tačiau, tokiu atveju būtų susiduriama ir su kita praktine administracinės ir baudžiamosios atsakomybės pritaikymo problema. Administracinių nusižengimų kodeksas

ir Baudžiamasis kodeksas nustato, kad asmuo atsako tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas ir jo padaryta veika atitinka administracinio nusižengimo požymius ar baudžiamajame įstatyme numatyta nusikaltimo sudėtį. Pastebėtina, kad Jungtinės Karalystės bendrovių akcininkai vengia skirti juridinius asmenis į bendrovės valdybas dėl skaidrumo ir atskaitomybės problemų, kurias sukelia juridinio asmens buvimas valdybos nariu. Valdybos nario balsavimo funkcija bendrovės valdybos susirinkimuose priskiriama juridinio asmens atstovui, kuris tik įgyvendina juridinio asmens valią. Tokiu atveju sunku surasti už sprendimų priėmimą atsakingus asmenis. Galimai neteisėtą sprendimą priėmęs asmuo gali būti pasislėpęs sudėtingose įmonių struktūrose, kurios gali veikti net keliose jurisdikcijose (Bainbridge, 2017, p. 74-75). Ši administracinės ir baudžiamosios atsakomybės taikymo problema kiltų ir Lietuvos Respublikoje. Būtų ypatingai sunku surasti už bendrovės valdymo sprendimų priėmimą atsakingus asmenis. Savime supranta, kad juridinis asmuo yra teisinė fikcija, kuris pats neturi žmogiškosios proto dovanos ir dėl šios priežasties neturi galimybės savarankiškai vertinti aplinkybių ir priimti atitinkamų sprendimų. Todėl Civilinio kodekso 2.81 str. nustato, kad juridinis asmuo veikia per savo valdymo organus, kurie pagal dabartinį teisinį reguliavimą gali būti tik fiziniai asmenys. Šie asmenys ir priima sprendimus, dėl kurių galima galėtų kilti administracinė arba baudžiamoji atsakomybė. Pagal dabartinį reguliavimą surasti atsakingus asmenis, kurie atliko netinkamus sprendimus nėra sudėtinga, pavyzdžiui, nusikalstamo bankroto atveju, teisėsaugos institucijos galėtų patikrinti valdybos posėdžių protokolus, bendrovės ataskaitas, bei kitus bendrovės dokumentus ir identifikuoti asmenis, kurie savo neteisėtais veiksmais sukėlė bendrovės bankrotą. Tačiau atsakingų asmenų indentifikavimas ypatingai pasunkėtų, jeigu bendrovės valdyboje būtų paskirtas tik juridinio asmens atstovas, kuris įgyvendina juridinio asmens valią. Tokiu atveju būtų ypatingai sunku surasti asmenis atsakingus už sprendimų priėmimą. Pavyzdžiui, bendrovių grupių atveju, tokie asmenys galėtų būti valdymo organo nario (juridinio asmens) motininės bendrovės, kuri įsisteigusi užsienio valstybėje, vadovai ar kiti asmenys. Dėl šios priežasties net ir pakeitus Administracinių nusižengimų kodeksą bei Baudžiamąjį kodeksą ir nustačius juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės galimumą už tam tikras veikas, kiltų praktinės šios atsakomybės taikymo problemos dėl atsakingų asmenų indentifikavimo ir kaltės nustatymo problematikos. Tačiau šią situaciją būtų galima išspręsti nustačius, kad bet kokių atveju, už neteisėtus veiksmus, kurie sukėlė žalą, turėtų atsakyti juridinio asmens (valdybos nario) atstovas ar kiti *de facto* vadovai, kaip antai, patronuojanti bendrovė ar jos akcininkai. Tokią praktiką galima pastebėti Prancūzijoje, kada juridinio asmens atstovas tampa civilinės ir baudžiamosios atsakomybės

taikymo subjektu, tokiomis pačiomis sąlygomis, jei jis būtų asmeniškai paskirtas bendrovės valdymo organo nariu (Buhart, Lafont, 2016, p. 277).

Jeigu Lietuvos Respublikoje būtų įtvirtinta, kad juridinio asmens valdymo organo nariu galėtų būti skiriamas ir juridinis asmuo, kiltų racionalumo klausimai dėl Lietuvos Respublikos teisės aktuose nustatytos galimybės apriboti asmens teisę eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas ar būti kolegialaus valdymo organo nariu. Juridinių asmenų nemokumo įstatymo 13 str. numatyta, kad tokia teisė teismo sprendimu nuo vienerių iki penkerių metų gali būti apribota asmeniui, kuris nevykdė ar netinkamai vykdė savo įstatymines pareigas, neinicavo nemokumo proceso, kai pagal įstatymą tai privalėjo padaryti, sukėlė tyčinį bankrotą ar iškelus juridiniam asmeniui bankroto bylą nepardavė turto ir (ar) reikalingos informacijos bankroto administratoriui. Taip pat, Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 40 str. pagrindu, ūkio subjekto vadovui gali būti apribota teisė būti vienasmenio ar kolegialaus valdymo organo nariu nuo trejų iki penkerių metų, jei jis prisidėjo prie draudžiamo konkurentų susitarimo ar piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi (Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas, 1999). Tokiu atveju į vadovauti negalintį asmenų sąrašą įtraukiami tik fiziniai asmenys dėl dabartinio juridinių asmenų apribojimo būti valdymo organo nariais (Valstybės įmonė Registrų centras, 2022). Manytina, kad taikyti šias sankcijas būtų įmanoma ir juridiniams asmenims, net ir per daug nekeičiant Juridinių asmenų nemokumo ir Konkurencijos įstatymų. Tačiau tokių sankcijų racionalumas būtų kvestionuotinas. Atsižvelgiant į tai, kad bendrovė, kuriai galimai būtų apribota teisė eiti valdymo organo nario pareigas, galėtų būti parduota asmenims, kurie yra nesusiję su buvusiais bendrovės savininkais, taip pat, tokioje bendrovėje pakeičiant visus vadovaujančius asmenis. Tokiu atveju, prevencinė šių sankcijų funkcija netektų prasmės, būtų neproporcingai apribojamos juridinio asmens bei jo galutinių savininkų teisės, skirti juridinį asmenį kito juridinio asmens vadovu. Tokią situaciją galėtų išspręsti naujas teisinis reguliavimas, kuriame galėtų būti numatyta, kad naujieji bendrovės savininkai turi teisę kreiptis į teismą su prašymu panaikinti Juridinių asmenų nemokumo įstatymo 13 str. ir Konkurencijos įstatymo 40 str. numatytus apribojimus, pateikiant įrodymus, kad dabartiniai akcininkai nėra susiję su buvusiais bendrovės akcininkais, taip pat, kad atitinkamai pakeista bendrovės vadovybė, kuri buvo pripažinta atsakinga už netinkamą pareigų vykdymą.

Kiltų klausimų susijusių su juridinio asmens, kaip bendrovės vadovo, kvalifikacijos įvertinimu. Ši problema kiltų ne tik bendrovės organams, kurie skiria bendrovės valdymo organo nari, bet ir kitoms institucijoms. Pavyzdžiui, Bankų įstatymo 34 str. numato, kad banko vadovu gali būti tik asmenys, esantys nepriekaištingos reputacijos, turintys

atitinkamą kvalifikaciją ir patirtį, kurią turi įvertinti priežiūros institucija – Lietuvos bankas. Taip pat, įtvirtinta, kad bent vienas banko administracijos vadovas turi mokėti lietuvių kalbą. Analogiški reikalavimai taikomi ir mokėjimo įstaigų vadovams, Mokėjimo įstaigų įstatymo 9 str. numatyta, kad vadovai turi būti nepriekaištingos reputacijos ir turėti kvalifikaciją ir patirtį, kurią, taip pat, vertina priežiūros institucija. Šiuo atveju, juridinio asmens kvalifikacijos vertinimas iškeltų sunkumų priežiūros institucijai. Dabartinis vadovų vertinimas atliekamas atsižvelgiant į asmenį kaip vien tik fizinį asmenį. Pavyzdžiui, Lietuvos bankas, vertina asmens žinias susijusias su finansų rinkomis, turimą išsilavinimą, darbo stažą (Dėl Lietuvos banko prižiūrimų finansų..., 2013). Dėl šios priežasties tektų keisti Lietuvos Respublikos finansų rinkos reguliavimą, kuriame bendrovių vadovų kvalifikacija vertinama itin preciziškai, pritaikant vadovų vertinimo taisykles ir juridiniams asmenims. Tačiau tokių pakeitimų reikalingumas abejotinas, atsižvelgiant į anksčiau įvardintas juridinių asmenų, kaip bendrovių vadovų atsakomybės ir priimamų sprendimų skaidrumo problemas. Išsivaizduojamas variantas, kada juridinis asmuo paskirtų atstovą į banko ar mokėjimo įstaigos valdymo organo pareigas ir jo kvalifikacija būtų vertinama, tačiau, tokiu atveju vis tiek būtų grįžtama prie fundamentalios problemos, kad juridinio asmens kvalifikacijos įvertinti nėra įmanoma, o būtų vertinami tik konkretaus fizinio asmens gebėjimai.

Kitas aspektas, Akcinių bendrovių įstatymo 37 str. 4 d. numatyta, kad su bendrovės vadovu sudaroma darbo sutartis. Lietuvos Respublikos darbo kodekso 21 str. numato, kad darbo sutartis gali būti sudaryta tik su fiziniu asmeniu. Dėl šios priežasties, su juridiniu asmeniu, bendrovės vadovu, darbo sutartis negalėtų būti sudaryta. Taigi, jeigu valdymo organo pareigas būtų leidžiama eiti juridiniam asmeniui, reikėtų keisti Akcinių bendrovių įstatymą arba Darbo kodeksą (Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo..., 2016). Akcinių bendrovių įstatymo keitimas, manytina, būtų racionalesnis sprendimas. Galėtų būti pakeistas Akcinių bendrovių įstatymo 37 str. 4 d. numatant, kad su bendrovės vadovu sudaroma civilinė sutartis dėl paslaugų ir (ar) darbų atlikimo, kaip tai numatyta Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo 22 str. (Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymas, 2012). Toks Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimas būtų aktualus ir šių dienų kontekste, atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija aktyviai bendradarbiauja su užsienio valstybių bendrovėmis dėl jų perkėlimo į Lietuvos Respubliką (Verslo žinios, 2022). Tokių užsienio valstybių bendrovių vadovai susiduria su prievole įgyti leidimą dirbti Lietuvos Respublikoje, Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 57 str. pagrindu (Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių..., 2004). Pakeitus Akcinių bendrovių įstatymo 37 str. 4 d. dalį ir numačius, kad

su bendrovės vadovu gali būti sudaryta civilinio pobūdžio sutartis, būtų palengvinta bendrovės vadovo skyrimo procedūra, atsižvelgiant į tai, kad būsimasis bendrovės vadovas gali net nereziduoti Lietuvos Respublikoje ir atlikti savo pareigas nuotoliniu būdu, kas ypač aktualu informacinių technologijų bendrovių atveju. Tokia praktika, kada su bendrovės vadovu sudaroma civilinė, o ne darbo, sutartis pastebėtina Vokietijos uždarojo tipo bendrovėse (Hogan Lovells, 2014, p. 3). O Prancūzijoje su vienasmeniu valdymo organu, fiziniu asmeniu, gali būti sudaryta civilinė arba darbo sutartis, atvirojo tipo akcinėse bendrovėse (pranc. *société anonyme* - SA) (Martin, 2019, p. 91).

Manytina, kad toks Lietuvos Respublikos reguliavimas, kada bendrovės valdybos nariu ar bendrovės vadovu gali būti tik fizinis asmuo pateisinamas atsižvelgus į užsienio valstybių praktiką. Vokietijoje ir Švedijoje imperatyviai nustatyta, kad bendrovių vadovais gali būti skiriami tik fiziniai asmenys, dėl atskaitomybės pritaikymo ir kvalifikacijos įvertinimo problemų, kurios gali kilti, jei bendrovės vadovu galėtų būti skiriami juridiniai asmenys. Taip pat, išnagrinėjus Jungtinės Karalystės atvejį, pažymėtina, kad susiduriama su analogiškais problemomis, o juridinių asmenų-vadovų, skaičius bendrovėse – ypatingai mažas. Dėl išvardintų priežasčių ir juridinio asmens, kaip valdymo organo nario praktinio įgyvendinamumo problemų, kurios yra aktualios ir Lietuvos Respublikos bendrovių valdyme, Civilinio kodekso 2.81 str. 4 d. pakeitimas ateityje, nustatant, kad bendrovės vadovu ar valdybos nariu gali būti skiriamas juridinis asmuo, yra ypatingai abejotinas.

3.2. Kolegialūs valdymo organai

Akcinių bendrovių įstatymo 19 str. numatytas vienas, kolegialus bendrovės valdymo organas – bendrovės valdyba. Akcinių bendrovių įstatymo 33 str. nustatyti pagrindiniai bendrovės valdybos sudėties pagrindai, kaip kad bendrovės valdybą turi sudaryti ne mažiau kaip trys nariai ar kad valdybos nariu gali būti renkamas tik fizinis asmuo.

Akcinių bendrovių įstatymo 33 str. 7 d. numatyta, kad bendrovės valdybą turi sudaryti daugiau kaip pusė valdybos narių, kurie nėra susiję darbo santykiais su bendrove. Tačiau vienodi reikalavimai taikomi tiek mažoms uždarojo tipo bendrovėms, tiek ir didelėms atvirojo tipo ir netgi listinguojamoms bendrovėms. Taip pat, Akcinių bendrovių įstatyme nėra numatytų reikalavimų dėl privalomo darbuotojų atstovavimo bendrovės valdyboje. Svarbu paminėti, kad tik vienoje iš keturiolikos nagrinėtų Nasdaq Vilnius vertybinių popierių biržoje listinguojamų bendrovių, kuriose sudaryta vienpakopė bendrovės valdymo struktūra, laikomasi Akcinių bendrovių įstatymo 19 str. 2 d. ir 33 str.

7 d. reikalavimų (Priedas Nr. 1). Šiose normose numatyta, kad atvirojo tipo bendrovėse, kuriose stebėtojų taryba nesudaroma ir kurių akcijomis prekiaujama reguliuojamoje rinkoje, turi būti sudaroma valdyba, atliekanti priežiūros funkcijas ir susidedanti iš daugiau nei iš pusės nepriklausomų narių. Dėl tokio nepriklausomų direktorių neskyrimo gali nukentėti bendrovės valdymo organų priežiūros funkcijos atlikimas ir smulkiųjų akcininkų interesų užtikrinimas (Gordon, 2018, p.12).

Galima daryti prielaidą, kad bendrovės Akcinių bendrovių įstatymo normų nesilaiko dėl šių normų vykdymo užtikrinimo priemonių stokos Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje. Akcinių bendrovių įstatymas nenumato atsakomybės už jo normų nesilaikymą. Taip pat, nei Administracinių nusižengimų kodeksas, nei Baudžiamasis kodeksas nenumato sankcijų bendrovėms, vadovams ar akcininkams už Akcinių bendrovių įstatymo nesilaikymą.

Jungtinės Karalystės bendrovių įstatymas nepriklausomų vadovų skyrimo nesustato, bendrovėms taikomos tik rekomendacijos dėl nepriklausomų valdybos narių skyrimo, tačiau šios taisyklės neturi privalomo įgyvendinimo priemonių (Tricker, 2020, p.15). Vokietijoje nepriklausomi vadovai dažniausiai skiriami tik stebėtojų tarybose, kuriose tik 21% visų valdybos narių sudaro nepriklausomi stebėtojų tarybos nariai. Pastebėtina, kad net 49% stebėtojų tarybos narių sudaro darbuotojų atstovai. Vokietijos bendrovių įstatymai nenumato privalomo nepriklausomų vadovų skaičiaus bendrovės valdybos ar stebėtojų tarybose. Vokietijos bendrovių valdysenos kodekse numatyta tik tai, kad stebėtojų taryboje turi būti skiriamas pakankamas nepriklausomų priežiūros direktorių skaičius. Už šių rekomendacijų nesilaikymą bendrovėms sankcijų nėra numatyta (Roth, 2013, p. 304–305). Švedijos bendrovių įstatymas, taip pat, nenumato privalomo nepriklausomų valdybos narių skaičiaus, tačiau, šios šalies bendrovių valdysenos kodeksas numato, kad dauguma direktorių, kuriuos renka akcininkų susirinkimas, turi būti nepriklausomi nuo bendrovės ir jos vykdomosios valdžios šis reikalavimas nėra privalomai įgyvendinimas (Skog, Sjoman, 2013, p. 634). Kitokia situacija pastebėtina Norvegijoje. Oslo akcijų biržos listinguojamų bendrovių taisyklės nustato, kad bent du akcininkų paskirti bendrovės vadovai turėtų būti nepriklausomi, jeigu bendrovės šių taisyklių nesilaiko, gali būti pritaikoma sankcija – pašalinimas iš vertybinių popierių biržos sąrašų (Knudsen, Langseth, 2018, p. 281).

Atsižvelgus į užsienio valstybių praktiką, galimi du problemos sprendimo būdai dėl Akcinių bendrovių įstatymo 19 str. 2 d. ir 33 str. 7 d. reikalavimų nesilaikymo bendrovėse. Pirmas: atsižvelgiant į Norvegijos pavyzdį, įstatymų leidėjas, numatydamas bendrovių valdymo taisykles turėtų numatyti bendrovėms taikomas sankcijas už šių reikalavimų nesilaikymą. Priešingu atveju, kaip matyti bendrovių valdymo praktikoje, bendrovės nėra

linkusios laikytis nustatytų taisyklių dėl nepriklausomų vadovų skyrimo listinguojamose bendrovėse. Susidariusi situacija kenkia smulkiųjų akcininkų interesų užtikrinimui, o deklaratyvaus reguliavimo nustatymas, be užtikrinimo priemonių, realios naudos neatneša. Taip pat, remiantis Norvegijos pavyzdžiu, Akcinių bendrovių įstatymo reikalavimus dėl nepriklausomų bendrovių vadovų galėtų padėti įgyvendinti ir privati iniciatyva iš Nasdaq Vilniaus, kuri galėtų atitinkamai pakoreguoti Nasdaq Vilnius listingavimo taisykles (AB Nasdaq Vilnius listingavimo taisyklės, 2021), numatant, kad bendrovės nesilaikančios Lietuvos Respublikos įstatymų, nebus listinguojamos vertybinių popierių biržoje. Antras: remiantis Jungtinės Karalystės, Vokietijos ir Švedijos pavyzdžiais, įstatymų leidėjas neturėtų įstatymuose numatyti imperatyvių normų, dėl kurių įgyvendinimo praktikoje nėra imamasi priemonių.

Verta aptarti ir iniciatyvas įtvirtinti lyčių kvotas, tarp nevykdančių bendrovių vadovų ir Europos Sąjungos lygmeniu. ES valstybių narių užimtumo ir socialinių reikalų ministrai atgaivino pasiūlymą priimti direktyvą dėl biržinių bendrovių nevykdomųjų direktorių pareigas einančių asmenų lyčių pusiausvyros gerinimo ir atitinkamų priemonių. Direktyvos pasiūlyme teigiama, kad reikalinga nustatyti lyčių kvotas dėl nepakankamos lyčių pusiausvyros bendrovių valdybose. Numatyta, kad iki 2027 m. ES valstybės narės turėtų įgyvendinti priemones, kuriomis būtų pasiektas minimalus tikslas – 40% nevykdomųjų vadovų pozicijų turėtų užimti nepakankamai atstovaujamos lyties asmenys. Teigiama, kad toks reguliavimas turės teigiamą poveikį darbo rinkai ir šalutinį teigiamą poveikį visai ES ekonomikai (Europos Sąjungos Taryba, 2022). Konkrečių sankcijų bendrovėms dėl lyčių kvotų nesilaikymo direktyvos pasiūlyme kol kas nėra numatyta. Tačiau jau pateikiami pasiūlymai dėl galimų sankcijų, kaip antai: administracinės baudos ar sprendimų dėl nevykdančiųjų vadovų paskyrimo panaikinimas ar pripažinimas negaliojančiu, teismo sprendimu (Pasiūlymas Europos Parlamento ir Tarybos..., 2012).

Nasdaq Vilnius listinguojamų bendrovių valdysenos kodekse įtvirtintos papildomos rekomendacijos bendrovės organų sudėčiai, į kurias turėtų atsižvelgti biržinės bendrovės, formuodamos bendrovės organus. Bendrovių valdysenos kodekso 3.2.1 straipsnyje įtvirtinta, kad sudaromose bendrovių valdybose turėtų būti siekiama lyčių pusiausvyros. Analogiška rekomendacija taikoma formuojant ir stebėtojų tarybas. Tačiau tik vienoje iš dvidešimties nagrinėtų biržinių bendrovių bendrovės valdyboje išlaikoma lyčių pusiausvyra. Panaši situacija ir bendrovėse, kuriose įtvirtinta dvipakopė valdymo struktūra, tik dviejose iš šešių nagrinėtų stebėtojų tarybų, laikomasi lyčių pusiausvyros rekomendacijų (Priedas Nr. 1). Verta pažymėti, kad imperatyvaus reguliavimo, kuris nustatytų lyčių kvotas kolegialiuose bendrovės organuose, Lietuvos Respublikoje nėra.

Taigi, įstatymų leidėjas, norėdamas įgyvendinti tikėtinus direktyvos reikalavimus susidurs su analogiškais problemomis, kurių neišsprendė nustatydamas bendrovių sudėties taisykles, listinguojamų bendrovių valdybose, kurios vykdo ir priežiūros funkciją.

Įstatymų leidėjui vertėtų atsižvelgti į lyčių kvotų užtikrinimo priemones, naudojamas užsienio valstybėse. Pavyzdžiui, Ispanijoje numatyta, kad bendrovė gali netekti teisės gauti valstybės subsidijų ar teisės dalyvauti viešuosiuose pirkimuose. Norvegijoje bendrovė gali būti išbraukta iš listinguojamų bendrovių sąrašų arba gali būti pareikalauta perkelti bendrovės buveinę į kitą valstybę (Bravo-Urquiza, Reguera-Alvadar, 2020, p. 17).

Įstatymų leidėjas, jeigu būtų priimta direktyvą dėl biržinių bendrovių nevykdomųjų direktorių pareigas einančių asmenų lyčių pusiausvyros gerinimo ir atitinkamų priemonių, turėtų atitinkamai pakeisti Akcinių bendrovių įstatymą, jame įtvirtinant direktyvos reikalavimus, kad biržinės bendrovės, turi palaikyti 40 procentų nepakankamai atstovaujamos lyties asmenų skaičiaus, tarp visų valdybos narių, kurie su bendrove nėra susiję darbo santykiais. Taip pat, norint įgyvendinti šiuos reikalavimus praktikoje, bus būtina įstatymuose numatyti vykdymo užtikrinimo priemones. Pavyzdžiui, numatyti apribojimus Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatyme, kad bendrovės, kurios nesilaiko Akcinių bendrovių įstatymo nuostatų, būtų nušalinamos nuo teisės dalyvauti viešuosiuose pirkimuose (Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, 1996). Ši priemonė padėtų spręsti ir dabartines Akcinių bendrovių įstatymo nesilaikymo problemas dėl nevykdančiųjų vadovo skyrimo, bet taip pat, padėtų pasiruošti ir galimiems ateities iššūkiams.

Kitas probleminis aspektas, išryškėjantis analizuotose biržinių bendrovių ataskaitose, yra toks. Bendrovės pažymi, kad neranda tinkamų asmenų eiti nepriklausomo valdybos nario pareigas, o užsienio piliečiai šių pareigų nenori eiti dėl potencialių pačios bendrovės ar jos akcininkų ieškinių dėl žalos atlyginimo prieš bendrovės valdybos narį dėl netinkamo vadovo pareigų vykdymo ir galimai sukeltos žalos (Priedas Nr. 1). Pavyzdžiui, susidariusią situaciją galėtų išspręsti bendrovės ir valdymo nario susitarimas dėl civilinės atsakomybės netaikymo. Civilinio kodekso 6.252 str. 1 d. nustato, kad susitarimas iš anksto netaikyti asmeniui civilinės atsakomybės už veiksmus, kurie buvo atlikti, tyčia arba esant dideliame neatsargumui yra negaliojantys. Pažymėtina, kad bendrovės vadovui už fiduciarinių pareigų pažeidimą ar rizikingą verslo sprendimų priėmimą atsakomybė kyla tik esant dideliame neatsargumui arba tyčiai, pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo plėtojamą verslo sprendimų priėmimo taisyklę (angl. *business judgement rule*) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje). Vadovui taikoma civilinė atsakomybė tik paprasto neatsargumo atveju, jei jis nevykdė įstatyme nustatytos pareigos,

pavyzdžiui, laiku neinicavo bankroto bylos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje). Jeigu valdymo organo narys verslo sprendimus priims nepažeisdamas Civilinio kodekso 2.87 str. išvardintų pareigų, veiks teisėtai, sąžiningai, ištyręs reikšmingą informaciją ir akivaizdžiai neviršijęs komercinės rizikos, jam civilinė atsakomybė nebus taikoma ir be išankstinio susitarimo su bendrove. Pastebėtina, kad, pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose galima apriboti vadovo atsakomybę už rūpestingumo pareigos pažeidimą, jei ši nuostata yra įtraukta į bendrovės įstatus. Tačiau negalima atsakyti taikyti valdymo organo nariui atsakomybę už lojalumo pareigos pažeidimus, tyčinius ar nesąžiningus veiksmus, sudarytus sandorius, iš kurių vadovas gauna asmeninę naudą, arba už tam tikrus, įstatymuose numatytus pažeidimus (Kirshner, 2018, p. 737). Norvegijoje atsakymas taikyti valdymo organo nariui civilinę atsakomybę galimas, tačiau tik dėl paprasto neatsargumo. Dėl tyčios ar didelio neatsargumo susitarti netaikyti civilinės atsakomybės negalima (Skjefstads, Strandber, 2015 p. 397). Tuo tarpu Vokietijoje negalima apriboti valdymo organo nario atsakomybės ar jos netaikyti už jam keliamų pareigų pažeidimą. Valdymo organo narių atsakomybė yra imperatyvaus pobūdžio ir negali būti modifikuojama. Bet kokie susitarimai iš anksto ribojantys valdymo organų narių atsakomybę (civilinę ar baudžiamąją) būtų negaliojantys (Wagner, Klein, 2018, p. 177). Atsižvelgiant į užsienio šalių praktiką, galima teigti, kad Civilinio kodekso 6.252 str. 1 d. reguliavimas – susitarimas iš anksto netaikyti asmeniui civilinės atsakomybės, už veiksmus, kurie buvo atlikti, tyčiai arba esant dideliame neatsargumu yra negaliojantis – yra tinkamas. Nereikėtų keisti Civilinio kodekso, numatant, kad šalys gali susitarti dėl civilinės atsakomybės netaikymo, esant paprastam ar dideliame neatsargumui arba tyčiai. Tai gal pagerintų situaciją su nepriklausomų vadovų skyrimu bendrovių valdymo organuose, tačiau, tai atneštų didelės rizikos bendrovėms. Kiltų didžiulė rizika, kad paskirtieji vadovai piktnaudžiaus savo įgaliojimais arba vykdys savo pareigas ypatingai neatsakingai, žinodami, kad bendrovė vėliau iš jų negalės reikalauti žalos atlyginimo.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad dauguma biržinių bendrovių nesilaiko Akcinių bendrovių įstatyme numatytų kolegialaus valdymo organų sudėties taisyklių, kai valdyba atlieka ir priežiūros funkcijas. Šią problemą galėtų išspręsti įstatymų leidėjas, įstatymuose numatydamas sankcijas bendrovių vadovams už kolegialaus valdymo organo sudėties taisyklių nesilaikymą. Taip pat, vertybinių popierių birža galėtų numatyti apribojimus bendrovėms, kurios nesilaiko Lietuvos Respublikos įstatymų, laikinai apribojant prekybą jų akcijomis ar išvis išbraukiant iš listinguojamų bendrovių sąrašų. Tačiau atsižvelgiant į užsienio valstybių praktiką, įstatymų leidėjui nerekomenduojama

keisti civilinės atsakomybės apribojimo taisyklių dėl neproporcingai didelės kylančios rizikos, kurios nepateisins galimai dažniau skiriami nepriklausomi valdybos nariai.

IŠVADOS

1. Vieningo ir universalaus bendrovės valdymo apibrėžimo nepateikia nei norminis reguliavimas, nei doktrina, nei negriežtosios teisės šaltiniai. Tokią padėtį lemia bendrovės valdymo turinio platumas, kompleksiskumas bei sudėtingumas. Bendrovės valdymo sąvoką bandoma apibrėžti per valdymo organų pagrindines funkcijas, kurios yra susijusios su strateginių bendrovės tikslų iškelimu, efektyviu bendrovės veiklos vykdymu, esmiu bendrovės veiklos sprendimų priėmimu, santykių tarp atskirų bendrovės organų koordinavimu ir bendrovės veiklos stebėseną.
2. Bendrovės valdymo organus nuo kitų bendrovės organų galima atskirti pagal Akcinių bendrovių įstatyme nustatytas jų funkcijas. Tačiau šį atskyrimą komplikuoja Akcinių bendrovių įstatyme neapibrėžtos funkcijos, kurios pagal savo esmę nėra valdymo organų funkcijos. Taip pat Lietuvos Respublikos teisės aktuose vadovo sąvoka aiškinama gana plačiai, į šios sąvokos apibrėžtį patenka ir asmenys nesusiję su bendrovės valdymu, tokie kaip stebėtojų tarybos nariai ar vyriausiasis buhalteris. Pažymėtina, kad bendrovės valdymo organus nuo kitų bendrovės organų skiria tai, kad bendrovės valdymo organų nariai turi fiduciarines pareigas veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, kai, pavyzdžiui, visuotinio akcininkų susirinkimo nariai tokių pareigų neturi.
3. Išnagrinėjus bendrovių valdymo struktūrų modelius, darytina prielaida, kad kol kas nėra argumentų, kurie leistų vienareikšmiškai nustatyti, kuris bendrovių valdymo modelis: vienpakopis, dvipakopis ar skandinaviškasis yra pranašesnis kitų valdymo struktūrų atžvilgiu. Nėra paprasta pastebėti esminius skirtumus, kurie leistų aiškiai pasakyti, kuriuo atveju valdymo ir priežiūros funkcijos bendrovėje būtų atliekamos efektyviau, ar vienpakopėje valdymo struktūroje, kurioje vienas bendrovės organas atlieka šias funkcijas, ar dvipakopėje, kurioje valdymo ir priežiūros funkcijos yra deleguotos atskiriems bendrovės organams. Įvertinus šias aplinkybes darytina išvada, kad palankiausias bendrovių valdymo struktūrų teisinis reguliavimas – mišrusis, pagal kurį, bendrovės akcininkai gali pasirinkti vienpakopę arba dvipakopę bendrovės valdymo struktūrą, atsižvelgdami į įvairius veiksnius, tokius kaip bendrovės akcininkų skaičius, bendrovės dydis, vykdoma veikla, turimi ištekliai ir pan.
4. Manytina, kad už bendrovės vadovo priežiūrą, kada pagal bendrovės įstatus bendrovės vadovą tiesiogiai skiria ir atšaukia visuotinis akcininkų susirinkimas, liktų atsakinga bendrovės valdyba. Valdyba turėtų vykdyti bendrovės vadovo priežiūrą bei teikti visuotiniam akcininkų susirinkimui atsiliepimus ir pasiūlymus dėl bendrovės vadovo

veiklos. Tačiau, tokiu atveju, bendrovės valdybos priežiūros kompetencija apsiribotų patariamąją funkcija visuotiniam akcininkų susirinkimui, kuris turėtų spręsti, ar bendrovės vadovas yra tinkamas toliau eiti pareigas ir priimti sprendimą dėl bendrovės vadovo atšaukimo.

5. Pagal bendrąjį bendrovių teisinį reguliavimą, bendrovės valdyba nėra privalomas bendrovės organas, tačiau, specialieji įstatymai, reguliuojantys finansų sektoriaus bendroves, įtvirtina privalomą kolegialaus valdymo ir atskiro vienasmenio valdymo organo formavimą, kuris neturi analogų analizuotose užsienio valstybėse. Dėl tokio reguliavimo, ypač pradedančios bendrovės gali susidurti su pertekliniais įstatymiais apsunkinimais ir papildomais kaštais, dėl ko gali nukentėti verslo vystymo iniciatyvos Lietuvos Respublikos finansų sektoriuje. Įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į užsienio valstybių praktiką, galėtų numatyti, kad finansų sektoriaus bendrovėms, kurios veikia uždarojo tipo bendrovės pagrindu, nebūtų taikomas reikalavimas sudaryti kolegialų valdymo organą. Esant poreikiui, atsižvelgiant į kiekvienos atskiros bendrovės specifiką, valdybos formavimo galėtų reikalauti priežiūros institucija.
6. Manytina, kad toks Lietuvos Respublikos reguliavimas, kada bendrovės valdybos nariu ar bendrovės vadovu gali būti tik fizinis asmuo pateisinamas atsižvelgus į užsienio valstybių praktiką. Vokietijoje ir Švedijoje imperatyviai nustatyta, kad bendrovių vadovais gali būti skiriami tik fiziniai asmenys, dėl atskaitomybės pritaikymo ir kvalifikacijos įvertinimo problemų, kurios gali kilti, jei bendrovės vadovu galėtų būti skiriami juridiniai asmenys. Taip pat, išnagrinėjus Jungtinės Karalystės atvejį, pažymėtina, kad susiduriama su analogiškais problemomis, o juridinių asmenų-vadovų, skaičius bendrovėse – ypač mažas. Dėl išvardintų priežasčių ir juridinio asmens kaip valdymo organo nario praktinio įgyvendinamumo problemų, kurios yra aktualios ir Lietuvos Respublikos bendrovių valdymo reglamentavime, Civilinio kodekso 2.81 str. 4 d. pakeitimas ateityje, nustatant, kad bendrovės vadovu ar valdybos nariu gali būti skiriamas juridinis asmuo, yra ypač abejotinas.
7. Dauguma biržinių bendrovių nesilaiko Akcinių bendrovių įstatyme numatytą kolegialaus valdymo organų sudėties taisyklių, kai valdyba atlieka ir priežiūros funkcijas. Šią problemą galėtų išspręsti įstatymų leidėjas, įstatymuose numatydamas sankcijas bendrovių vadovams už kolegialaus valdymo organo sudėties taisyklių nesilaikymą. Taip pat, vertybinių popierių birža galėtų numatyti apribojimus bendrovėms, kurios nesilaiko Lietuvos Respublikos įstatymų, laikinai apribojant prekybą jų akcijomis ar išvis išbraukiant iš listinguojamų bendrovių sąrašų. Tačiau atsižvelgiant į užsienio valstybių praktiką, įstatymų leidėjui nerekomenduojama keisti

civilinės atsakomybės apribojimo taisyklių dėl neproporcingai didelės kylančios rizikos, kurios nepateisins galimai dažniau skiriami nepriklausomi valdybos nariai.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Europos Sąjungos teisės aktai:

1. Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. rugsėjo 16 d. direktyva 2009/110/EB dėl elektroninių pinigų įstaigų steigimosi, veiklos ir riziką ribojančios priežiūros, iš dalies keičianti Direktyvas 2005/60/EB ir 2006/48/EB ir panaikinanti Direktyvą 2000/46/EB. *OL L 267, p. 7-17*;
2. Europos Parlamento ir Tarybos 2015 m. lapkričio 25 d. direktyva (ES) 2015/2366 dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2002/65/EB, 2009/110/EB ir 2013/36/ES bei Reglamentas (ES) Nr. 1093/2010 ir panaikinama Direktyva 2007/64/EB. *OL L 337, p. 35-127*;
3. Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. birželio 14 d. direktyva (ES) 2017/1132 dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų. *OL L 169, p. 46*;
4. Pasiūlymas Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. lapkričio 14 d. direktyva dėl biržinių bendrovių nevykdomųjų direktorių einančių asmenų lyčių pusiausvyros gerinimo ir atitinkamų priemonių. *COM(2012) 614*;

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

5. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (2015). TAR, 11216;
6. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 64-1914;
7. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 54-1832;
8. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741;
9. Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas (2001). *Valstybės žinios*, 99-3515;
10. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262;
11. Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (2016). TAR, 23709;
12. Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas (2011). *Valstybės žinios*, 163-7759;
13. Lietuvos Respublikos Europos bendrovių įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, 78-2710;
14. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 91-3891;

15. Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas (2001). *Valstybės žinios*, 99-3516;
16. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties (2004). *Valstybės žinios*, 73-2539;
17. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas (2019). TAR, 10324;
18. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, 30-856;
19. Lietuvos Respublikos kontroliuojančiųjų investicinių bendrovių įstatymas (2003). *Valstybės žinios*, 74-3425;
20. Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymas (2012). *Valstybės žinios*, 83-4333;
21. Lietuvos Respublikos mokėjimo įstaigų įstatymas (2009). *Valstybės žinios*, 153-6887;
22. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (2007). *Valstybės žinios*, 17-626;
23. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 84-2000;
24. Dėl Lietuvos banko išduodamų leidimų elektroninių pinigų ir mokėjimo įstaigoms (2009). *Valstybės žinios*, 4-181;
25. Dėl Lietuvos banko prižiūrimų finansų rinkos dalyvių vadovų ir pagrindines funkcijas atliekančių asmenų vertinimo nuostatų patvirtinimo (2013). *Valstybės žinios*, 119-6042;

Jungtinės Karalystės teisės aktai:

26. Companies Act (2006). c46;
27. The Electronic Money Regulations (2011). No. 99;
28. The Payment Services Regulations (2017). No. 752;

Švedijos Karalystės teisės aktai:

29. Aktiebolagslag, ABL (2005). *Regeringskansliets rättsdatabaser*, 2005:551;

Vokietijos Federacinės Respublikos teisės aktai:

30. Aktiengesetz, AG (1965). *Das Bundesgesetzblatt*, I 4121-1;
31. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung, GmbHG (1892). *Das Bundesgesetzblatt*, III 4123-1;
32. Zahlungsdiensteaufsichtsgesetz – ZAG (2017). BGBl. I S. 2446;

Specialioji literatūra:

33. Abramavičius, A. ir Mikelėnas, M. (1999). *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras;

34. Alexander, C. ir Arlen, J. (2018). Does conviction matter? The reputational and collateral effects of corporate crime. Iš: Arlen, J. (ed.) (2018). *Research Handbook on Corporate Crime and Financial Misdealing*. Northampton: Edward Elgar Publishing, Inc., 87-151;
35. Andenas, M. ir Wooldridge, F. (2009). *European Comparative Company Law*. Cambridge: Cambridge University Press;
36. Bainbridge, M. (2017). Corporate Directors in the United Kingdom. *William & Mary Law Review Online*, 59 (3), 65-85;
37. Bartkus, G. et al. (2002). *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia;
38. Bitė, V. ir Jakuntavičiūtė, G. (2014). Types of Companies' Management Bodies Under Lithuanian Law. *European Scientific Journal*, 10 (16), 43-64;
39. Bosaitė, A. et al. (2009). *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vadovėlis. Vilnius: Justitia;
40. Bravo-Urquiza, F. ir Reguera-Alvarado, N. (2020). *Gender and Corporate Governance*. New York: Routledge;
41. Buhart, J. ir Lafont, N. (2016). France. Iš: Loos, A. (ed.) (2016). *Directors' Liability: A Worldwide Review*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International B. V., 268-281;
42. Cadbury, A. (1992). *Report of the Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance* (Cadbury Report);
43. Cox, M. ir Cooke, H. (2019). United Kingdom. Iš: Calkoen, W. (ed.) (2019). *The Corporate Governance Review*. London: Law Business Research Ltd., 383-395;
44. Davies, P. (2003). *Gower and Davies' Principles of Modern Company Law*. London: Sweet & Maxwell Ltd.;
45. Davies, P. (2013). Corporate Boards in the United Kingdom. Iš: Davies, P. et al. (eds.) (2013). *Corporate Boards in Law and Practice. A Comparative Analysis in Europe*. Oxford: Oxford University Press, 713-789;
46. Gelter, M. ir Siems, M. (2021). Letting Companies Choose between Board Models: An Empirical Analysis of Country Variations. *European Corporate Governance Institute – Law Research Paper Series*, 573/2021, 1-39;
47. Gilson, R. (2016). *From Corporate Law to Corporate Governance*. Stanford: Stanford Law School;
48. Gordon, J. (2018). Convergence and Persistence in Corporate Law and Governance. Iš: Gordon, J. ir Ringe, W. (eds.) (2018). *The Oxford Handbook of Corporate Law and Governance*. New York: Oxford University Press, 43-75;

49. Greičius, R. (2007). *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras;
50. Jungmann, C. (2006). The Effectiveness of Corporate Governance in One-Tier and Two-Tier Board Systems – Evidence from the UK and Germany. *European Company and Financial Law Review*, 3 (4), 426-474;
51. Keay, A. (2014). Comply or explain in corporate governance codes: in need of greater regulatory oversight? *Legal Studies*, 34 (2), 279-304;
52. Kirshner, J. (2018). Directors' and Officers' Liability in the United States. Iš: Deakin, S., Koziol, H. ir Riss, O. (eds.) (2018). *Directors' & Officers' (D&O) Liability*. Berlin: Walter de Gruyter, 723-768;
53. Kiršienė, J. et al. (2008). *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras;
54. Kiršienė, J. ir Tikniūtė, A. (2004). Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: Kam priklauso valdymo funkcija bendrovėje? *Jurisprudencija*, 55 (47), 32-39;
55. Knudsen, G. ir Langseth, E. (2018). Norway. Iš: Calkoen, W. (ed.) (2018). *The Corporate Governance Review*. London: Law Business Research Ltd., 280-290;
56. Kraakman, R. et al. (2017). *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*. New York: Oxford University Press;
57. Lauraitytė, E. ir Miliauskas, P. (2013). Sustainable Companies under the Lithuanian Company Law. *University of Oslo Faculty of Law Research Paper*, 2013-10, 1-43;
58. Lessambo, F. (2014). *The International Corporate Governance System. Audit Roles and Board Oversight*. Hampshire: Palgrave Macmillan;
59. Martin, D. (2019). France. Iš: Calkoen, W. (ed.) (2019). *The Corporate Governance Review*. London: Law Business Research Ltd., 87-105;
60. Mikalonienė, L. (2011). Uždarosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija. *Teisės problemos*, 1 (71), 5-28;
61. Miliauskas, P. et al. (2017). *Įmonių teisinių formų konvergencija ir divergencija: ar Lietuvos teisinis reglamentavimas yra patraukus tarptautiniame kontekste?* – mokslo studija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla;
62. Roth, M. (2013). Corporate Boards in Germany. Iš: Davies, P. et al. (eds.) (2013). *Corporate Boards in Law and Practice. A Comparative Analysis in Europe*. Oxford: Oxford University Press, 253-367;
63. Saidac, C., Friberg, M. ir Talayhan, K. (2021). Sweden. Iš: Calkoen, W. (ed.) (2021). *The Corporate Governance Review*. London: Law Business Research Ltd., 304-317;

64. Skjefstad, A. ir Strandberg, M. (2018). Directors' and Officers' Liability in Norway. Iš: Deakin, S., Koziol, H. ir Riss, O. (eds.) (2018). *Directors' & Officers' (D&O) Liability*. Berlin: Walter de Gruyter, 373-424;
65. Skog, R. ir Sjoman, E. (2013). Corporate Boards in Sweden. Iš: Davies, P. et al. (eds.) (2013). *Corporate Boards in Law and Practice. A Comparative Analysis in Europe*. Oxford: Oxford University Press, 617-653;
66. Tricker, B. (2020). *The Evolution of Corporate Governance*. Cambridge: Cambridge University Press;
67. Wagner, G. ir Klein, F. (2018). Directors' and Officers' Liability in Germany. Iš: Deakin, S., Koziol, H. ir Riss, O. (eds.) (2018). *Directors' & Officers' (D&O) Liability*. Berlin: Walter de Gruyter, 159-206;

Lietuvos Respublikos teismų praktika:

68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-329/2009;
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012;
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-427/2013;
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-699/2013;
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-453/2014;
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-249-611/2018;
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-823/2021;
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-300-313/2021;

Kiti šaltiniai:

76. AB Nasdaq Vilnius listingavimo taisyklės, 2021. [interaktyvus] (modifikuota 2021-01-29). Prieiga per internetą: https://nasdaqbaltic.com/market/upload/files/vilnius/listing/Nasdaq%20Vilnius%20listingavimo%20taisykles_2021%20sausis.pdf [žiūrėta 2022 m. kovo 24 d.];

77. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos „Bendrovių valdysenos principai“, 2015. [interaktyvus] (modifikuota 2015-11-30). Prieiga per internetą: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264236882-en.pdf?expires=1645611977&id=id&accname=guest&checksum=7A92B5085A86B6575A7B352097C981C7> [žiūrėta 2022 m. vasario 5 d.];
78. Europos Sąjungos Taryba. *Valstybės narės priėmė bendrą požiūrį dėl ES direktyvos, kuria siekiama stiprinti lyčių lygybę bendrovių valdybose*. [interaktyvus] (modifikuota 2022-03-14). Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2022/03/14/les-etats-membres-arretent-leur-position-sur-une-directive-europeenne-visant-a-renforcer-l-egalite-entre-les-femmes-et-les-hommes-dans-les-conseils-d-administration/> [žiūrėta 2022 m. kovo 18 d.];
79. Eversheds Sutherland. *Navigating legal risk: A guide to corporate liability in Sweden*, 2017. [interaktyvus] (modifikuota 2017-07-24). Prieiga per internetą: <https://www.eversheds-sutherland.com/documents/global/Sweden/Corporate-liability-Sweden-v3.pdf> [žiūrėta 2022 m. kovo 22 d.];
80. Federal Financial Supervisory Authority. *Electronic money institute register according to Section 44 ZAG*. [interaktyvus] (modifikuota 2018-06-22). https://www.bafin.de/SharedDocs/Downloads/DE/Liste/Unternehmensdatenbank/dl_li_zag_e-geld-institute.html [žiūrėta 2022 m. kovo 22 d.];
81. Federal Financial Supervisory Authority. *ZAG register of institutions under sections 43 and 44 of the ZAG*. [interaktyvus] (modifikuota 2022-03-21). Prieiga per internetą: <https://portal.mvp.bafin.de/database/ZahlInstInfo> [žiūrėta 2022 m. kovo 22 d.];
82. Finansinspektionen. *Finansinspektionen's regulations and general guidelines regarding institutions for electronic money and registered issuers*. [interaktyvus] (modifikuota 2011-11-16). Prieiga per internetą: https://www.fi.se/contentassets/f2e92a7451ee4da397605704a6e5b6cc/fs1149_eng.pdf [žiūrėta 2022 m. kovo 22 d.];
83. Finansinspektionen. *Regulations amending Finansinspektionen's regulations and general guidelines (FFFS 2010:3) regarding payment institutions and registered payment service providers*. [interaktyvus] (modifikuota 2018-04-23). Prieiga per internetą: https://www.fi.se/contentassets/09d626c388244126ae0a43b8ee336c5e/fs1806_eng.pdf [žiūrėta 2022 m. kovo 22 d.];
84. Hogan Lovells. *Doing Business in Germany: The different legal entities and tax law issues*, 2014. [interaktyvus] (modifikuota 2014-06-01). Prieiga per internetą:

- https://www.hoganlovells.com/-/media/germany_folder-for-german-team/broschueren/brochure_doing_business_in_germany.pdf [žiūrėta 2022 m. kovo 15 d.];
85. Invest Lithuania. *The Fintech Landscape in Lithuania 2020-2021*. [interaktyvus] (modifikuota 2021-02-25). Prieiga per internetą: <https://investlithuania.com/fintech-report-2020-2021/> [žiūrėta 2022 m. kovo 7 d.];
86. Lietuvos bankas. *Finansų rinkos dalyviai*. [interaktyvus] (modifikuota 2022-03-22). Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/finansu-rinku-dalyviai> [žiūrėta 2022 m. kovo 22 d.];
87. Lietuvos bankas. *Lietuva – finansinių technologijų rinkos lyderė Europos Sąjungoje*. [interaktyvus] (modifikuota 2020-02-17). Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/naujienos/lietuva-finansiniu-technologiju-rinkos-lydere-europos-sajungoje> [žiūrėta 2022 m. kovo 20 d.];
88. Nasdaq Vilnius listinguojamų bendrovių valdysenos kodeksas, 2019. [interaktyvus] (modifikuota 2019-01-15). Prieiga per internetą: https://www.nasdaqbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Nasdaq_Vilnius_bendroviu_valdysenos_kodeksas_galioja_nuo_2019_01_15.pdf [žiūrėta 2022 m. vasario 5 d.];
89. OECD (2018). *Corporate Governance in Lithuania*. Paris: OECD Publishing;
90. Valstybės įmonė Registrų centras. *Fiziniai asmenys, kuriems apribota teisė eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas ar būti kolegialaus valdymo organo nariu*. [interaktyvus] (modifikuota 2021-03-23). Prieiga per internetą: https://www.registrucentras.lt/jar/apriboti_asmenys/ [žiūrėta 2022 m. kovo 25 d.];
91. Verslo žinios. *A. Armonaitė: tūkstančiai IT specialistų iš Rusijos ir Baltarusijos – pakeliui į Lietuvą*. [interaktyvus] (modifikuota 2022-03-18). Prieiga per internetą: <https://www.vz.lt/inovacijos/technologijos/2022/03/18/a-armonaite-tukstanciai-it-specialistu-is-rusijos-ir-baltarusijos--pakeliui-i-lietuva> [žiūrėta 2022 m. kovo 25 d.].

SANTRAUKA

Bendrovių valdymo organų formavimas ir sudėtis

Paulius Baronas

Magistro darbe analizuojamas bendrovių valdymo organų formavimo ir sudėties teisinis reguliavimas, nagrinėjami bendrovių valdymą reglamentuojantys teisės aktai bei Lietuvos Aukščiausio Teismo praktikoje pateikti išaiškinimai. Siekiant išskirti bei atrasti atsakymus į pagrindinius bendrovių valdymo organų formavimo ir sudėties klausimus, analizuojami užsienio valstybių teisės aktai bei užsienio ir Lietuvos mokslininkų darbai.

Pirmojoje darbo dalyje atskleidžiamas bendrovės valdymo sampratos turinys, nagrinėjama valdymo ir kitų bendrovės organų atskyrimo problematika bei Lietuvos Respublikoje ir užsienio valstybėse sutinkamos bendrovių valdymo struktūros, išskiriant pagrindinius bendrovių valdymo organų skyrimo ir sudėties aspektus.

Antrojoje magistro darbo dalyje tiriama bendrovės vadovo priežiūros ir atšaukimo problematika, kai bendrovės vadovą skiria visuotinis akcininkų susirinkimas, nors bendrovėje yra sudarytas ir kolegialus valdymo organas – valdyba. Taip pat, vertinamas įstatyminio reguliavimo būtinumas, kuriame nustatyta, kad finansų rinkos dalyviai, mokėjimo pinigų įstaigos ir elektroninių pinigų įstaigos turi prievolę sudaryti bendrovėse kolegialų valdymo organą – valdybą. Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių bendrovių teisinio reguliavimo analizė leidžia pateikti atsakymus į klausimus susijusius su vienasmenio valdymo organo atskaitomybės taisyklėmis bei privalomo valdybos formavimo finansinių technologijų bendrovėse.

Trečiojoje darbo dalyje analizuojamos bendrovės valdymo organų sudėties taisyklės, keliamos hipotezės, kodėl Lietuvos Respublikos teisė neleidžia juridiniams asmenims būti bendrovės valdymo organų nariais. Taip pat keliami klausimai, kodėl biržinės bendrovės nesilaiko kolegialaus valdymo organo sudėties taisyklių, kai bendrovės valdyba vykdo ir valdymo, ir priežiūros funkcijas. Remiantis užsienio valstybių praktika, išskiriama, kaip bendrovės galėtų būti skatinamos laikytis Akcinių bendrovių įstatyme numatytų kolegialaus valdymo organo sudėties reikalavimų.

SUMMARY

Formation and Composition of Company Management Bodies

Paulius Baronas

This master's thesis analyses the legal regulation of the formation and composition of the management bodies of companies, examines the legal rules regulating the management of companies and the interpretations given in the case law of the Supreme Court of Lithuania. To identify and find answers to the main questions of the formation and composition of the governing bodies of companies, the legal acts of foreign countries and the works of foreign and Lithuanian scholars are analysed.

The first part of the work reveals the content of the concept of corporate governance, examines the issue of separation of the management and other corporate bodies and the structures of corporate governance in the Republic of Lithuania and the selected foreign countries, highlighting the main aspects of the appointment and composition of corporate governance bodies.

The second part of the master's thesis examines the issue of supervision and dismissal of the manager of a company, where the manager of a company is appointed by the general meeting of shareholders, although the company also has a collegial management body – the board. It also assesses the necessity of a legal regulation which stipulates that financial market participants, payment money institutions and electronic money institutions, are obliged to establish a collegial management body – the board of directors. The analysis of the legal regulation of companies in the Republic of Lithuania and abroad allows us to provide answers to the questions related to the rules of accountability of the one-person management body and the obligatory formation of a board of directors in financial technology companies.

The third part of this MA thesis analyses the rules of the composition of a company's governing bodies and hypothesises why the law of the Republic of Lithuania does not allow legal persons to be members of a company's governing bodies. It also asks why listed companies do not comply with the rules on the composition of the collegial management body when the company's board performs both management and supervisory functions. Based on the practice of foreign countries, it highlights how companies could be encouraged to comply with the requirements concerning the composition of the collegial management body as laid down in the Law on Companies.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1. Nasdaq Vilnius bendrovių, įtrauktų į vertybinių popierių prekybos sąrašus, valdymo struktūros ir bendrovių organų sudėtis

Bendrovės pavadinimas	Valdymo struktūra	Valdymo / priežiūros organų sudėtis	Moterų skaičius bendrovės organe
Auga group, AB	Vienpakopė	Valdyba: 5 nariai, 4 nepriklausomi.	Valdyba: 0.
Akcinė prekybos bendrovė „APRANGA“	Vienpakopė	Valdyba: 6 nariai, 2 nepriklausomi.	Valdyba: 1.
AB „Grigeo“	Dvipakopė	Valdyba: 5 nariai, 1 nepriklausomas. Stebėtojų taryba: 5 nariai, 2 nepriklausomi.	Valdyba: 0; Stebėtojų taryba: 1.
AB „Ignitis grupė“	Dvipakopė	Valdyba: 5 nariai, valdyboje nėra nepriklausomų narių. Stebėtojų taryba: 7 nariai, 5 nepriklausomi.	Valdyba: 1; Stebėtojų taryba: 4.
Akcinė bendrovė „Klaipėdos nafta“	Dvipakopė	Valdyba: 5 nariai, 3 nepriklausomi. Stebėtojų taryba: 3 nariai, 2 nepriklausomi.	Valdyba: 0; Stebėtojų taryba: 1.
AB „Linus Agro Group“	Vienpakopė	Valdyba: 6 nariai, valdyboje nėra nepriklausomų narių.	Valdyba: 0.
Akcinė bendrovė „Novaturas“	Vienpakopė	Valdyba: 5 nariai, 2 nepriklausomi.	Valdyba: 0.

Akcinė bendrovė „PANEVĖŽIO STATYBOS TRESTAS“	Vienpakopė	Valdyba: 5 nariai, 2 nepriklausomi.	Valdyba: 2.
Akcinė bendrovė „Pieno žvaigždės“	Vienpakopė	Valdyba: 7 nariai, valdyboje nėra nepriklausomų narių.	Valdyba: 1.
Akcinė bendrovė „ROKIŠKIO SŪRIS“	Vienpakopė	Valdyba: 5 nariai, valdyboje nėra nepriklausomų narių.	Valdyba: 0.
Akcinė bendrovė Šiaulių bankas	Dvipakopė	Valdyba: 7 nariai, valdyboje nėra nepriklausomų narių. Stebėtojų taryba: 8 nariai, 5 nepriklausomi.	Valdyba: 2; Stebėtojų taryba: 2.
Telia Lietuva, AB	Vienpakopė	Valdyba: 6 nariai, 2 nepriklausomi.	Valdyba: 2.
AB „VILKYŠKIŲ PIENINĖ“	Vienpakopė	Valdyba: 6 nariai, 2 nepriklausomi.	Valdyba: 1.
Akcinė bendrovė „Invalida INVL“	Vienpakopė	Valdyba: 3 nariai, valdyboje nėra nepriklausomų narių.	Valdyba: 1.
Akcinė bendrovė „Kauno energija“	Dvipakopė	Valdyba: 5 nariai, 5 nepriklausomi. Stebėtojų taryba: 6 nariai, 5 nepriklausomi.	Valdyba: 0; Stebėtojų taryba: 1.
LITGRID AB	Vienpakopė	Valdyba: 7 nariai, 3 nepriklausomi.	Valdyba: 1.
Akcinė bendrovė „Snaigė“	Vienpakopė	Valdyba: 5 nariai, 2 nepriklausomi.	Valdyba: 1.

Akcinė bendrovė „UTENOS TRIKOTAŽAS“	Vienpakopė	Valdyba: 4 nariai, valdyboje nėra nepriklausomų narių.	Valdyba: 1.
Akcinė bendrovė „Vilniaus baldai“	Vienpakopė	Valdyba: 3 nariai, valdyboje nėra nepriklausomų narių.	Valdyba: 0.
Akcinė bendrovė „ŽEMAITIJOS PIENAS“	Dvipakopė	Valdyba: 5 nariai, valdyboje nėra nepriklausomų narių. Stebėtojų taryba: 3 nariai, 2 nepriklausomi.	Valdyba: 3; Stebėtojų taryba: 2.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis: Nasdaq Vilnius skelbiamomis bendrovių ataskaitomis už 2020 m. Prieiga per internetą: <<https://nasdaqbaltic.com/statistics/lt/shares>>.